

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Aalborg Universitet

Arkitektkonkurrencer

Et forstudie

Sørensen, Nils Lykke; Frandsen, Anne Kathrine; Øien, Turid Borgestrand

Publication date:
2014

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Sørensen, N. L., Frandsen, A. K., & Øien, T. B. (2014). *Arkitektkonkurrencer: Et forstudie*. (1. udg.) SBI forlag. SBI Bind 2014:20

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

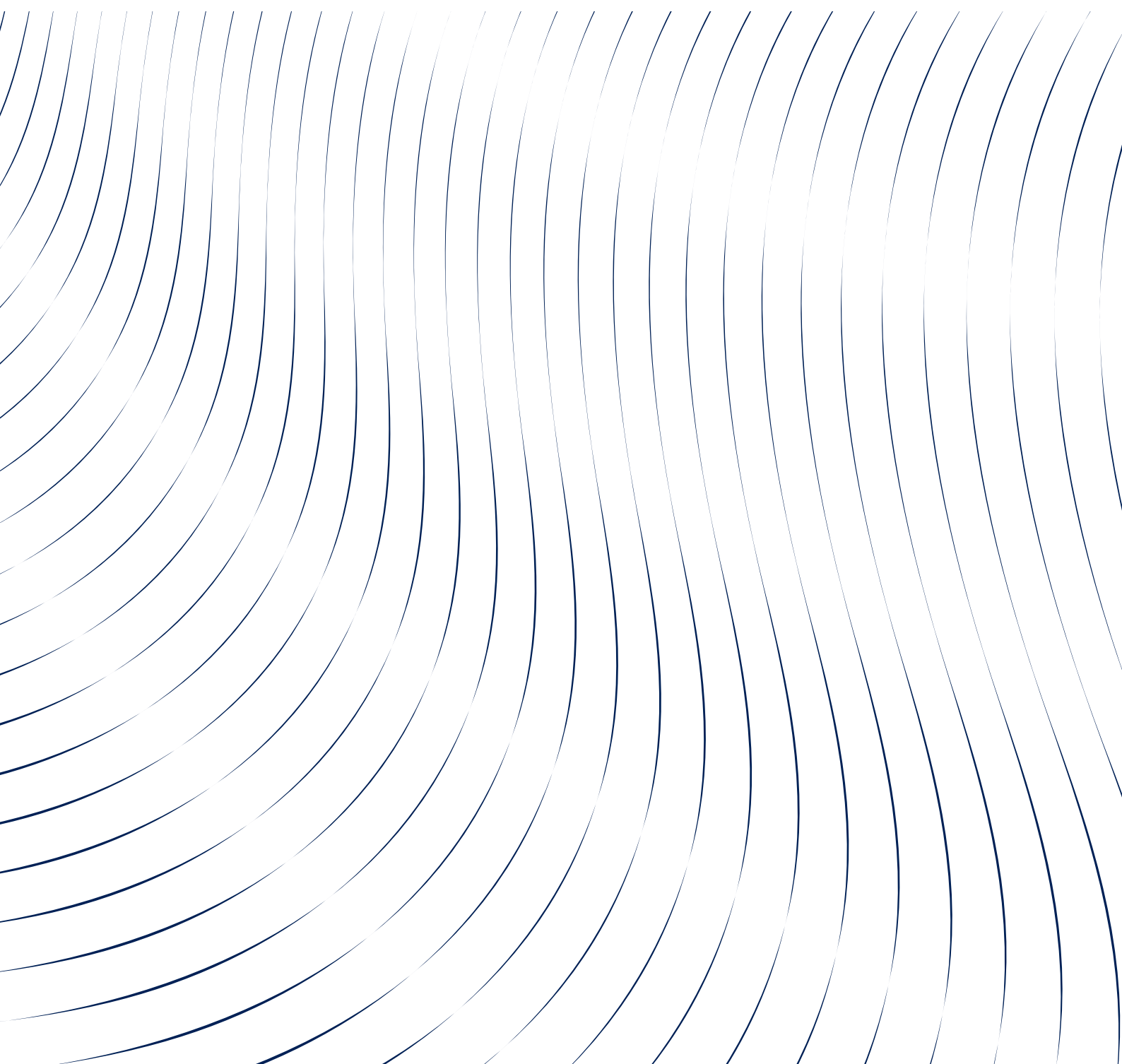

STATENS BYGGEFORSKNINGSINSTITUT
AALBORG UNIVERSITET KØBENHAVN

ARKITEKTKONKURRENCER

ET FORSTUDIE

SBI 2014:20

Arkitektkonkurrencer

Et forstudie

Nils Lykke Sørensen
Anne Kathrine Frandsen
Turid Borgstrand Øien

Titel	Arkitektkonkurrencer
Undertitel	Et forstudie
Serietitel	SBi 2014:20
Udgave	1. udgave
Udgivelsesår	2013
Forfattere	Nils Lykke Sørensen, Anne Kathrine Frandsen, Turid Borgestrand Øien
Sprog	Dansk
Sidetæl	40
Litteratur-henvisninger	Side 38
Emneord	Arkitektkonkurrencer, bygherre, dokumentation, specialisering
ISBN	978-87-563-1639-2
Udgiver	Statens Byggeforskningsinstitut, Aalborg Universitet, A.C. Meyers Vænge 15, 2450 København SV E-post sbi@sbi.aau.dk www.sbi.dk

Der gøres opmærksom på, at denne publikation er omfattet af ophavsretsloven

Indhold

1	Forord	4
2	Indledning	5
2.1	Baggrund	5
2.2	Problemformulering	6
3	Analysemetode	8
3.1	Litteraturgennemgang	8
3.2	Interviews.....	8
4	Litteratur.....	10
4.1	Litteraturens inddeling	10
4.2	Arkitektkonkurrencens formål.....	11
4.3	Konkurrenceformer	13
4.4	Konkurrenceprocessen.....	17
4.5	Parter	20
5	Interview.....	22
5.1	Konkurrenceformålet	22
5.2	Konkurrencernes udvikling	23
5.3	Parternes roller	27
5.4	Erfaringsopsamling.....	29
5.5	Udviklingsområder.....	29
6	Udviklingstemaer	33
6.1	Litteratur.....	33
6.2	Opsummering af interview	34
7	Perspektivering	36
	Forslag til særlige indsatsområder.....	36
8	Referencer	38

1 Forord

Nærværende rapport om arkitektkonkurrencer er resultatet af et litteraturstudie. SBI ønsker hermed at stille forskningsbaseret viden om arkitektkonkurrencers organisation, processer og former til rådighed for de parter, der er involveret i konkurrencerne.

Arkitektkonkurrencer opfattes almindeligvis som et blandt flere midler til at udvikle og opnå god arkitektur. Undersøgelse af arkitektkonkurrencers forhold medfører derfor spørgsmålet om, hvad god arkitektur er. Dette spørgsmål er vanskeligt at besvare entydigt og almindeligvis genstand for en løbende diskussion i faget. Arkitektkonkurrencer hviler således på et uklart fænomen, og bærer på kimen til diffuse procedurer og usikkerheder ved aflæsningen af konkurrenceresultatet. Spørgsmålet rækker imidlertid ud over, hvad det foreliggende arbejde kan rumme, og læseren opfordres til at være opmærksom på spørgsmålet.

Dreyerfonden og Den Obelske Familiefond har støttet projektet, og SBI takker for derved at kunne åbne dette felt i en forskningsmæssig ramme.

Professor Claus Bech-Danielsen, SBI, har gennemlæst og kommenteret rapporten.

Statens Byggeforskningsinstitut, Aalborg Universitet København
Byggeri og sundhed
August 2014

Niles-Jørgen Aagaard
Forskningschef

2 Indledning

2.1 Baggrund

Som institution er arkitektkonkurrencen et vigtigt innovationsrum for såvel arkitekterne som for bygherrerne. Her kan nye og måske uventede løsninger udvikles, og nye formsprog afprøves. Konkurrencerne er derfor en betydningsfuld institution for byggeriet.

Imidlertid er der blandt bygherrerne usikkerhed om brugen af arkitektkonkurrencer, typisk omkring selve aflæsningen af konkurrencematerialet og af prissætningen heraf. Den usikre aflæsning indbefatter primært en forståelse af byggeriets funktioner og projektets bygbarhed. Usikkerheden om disse områder har medført en øgning af kravspecifikationerne og derved omfanget af konkurrenceprogrammerne. Det betyder, at arkitekterne bliver bekymrede for konkurrencernes innovationsrum, og ikke mindst for timeforbruget, der i forbindelse med arkitektkonkurrencerne er støt stigende.

Arkitekterne kan imidlertid også medvirke til, at ressourceforbruget øges, når selve konkurrencesituationen medfører, at der udarbejdes mere materiale til projektet, end der er efterspurgt. Et merforbrug der har tendens til at brede sig ud i faget.

Disse problemer og bekymringer var anledningen til at Arkitektforeningen og Bygherreforeningen i foråret 2011 afholdt to temamøder om netop arkitektkonkurrencer, med oplæg af erfarne personer fra begge fagområder. På temamøderne blev der efterlyst mere viden om området, herunder en systematisk erfaringsopsamling samt redskaber til at håndtere konkurrencernes øgede kompleksitet.

De seneste årtiers udviklingstendenser i byggeriet har haft betydning for konkurrencernes rammevilkår. Alene antallet af konkurrencetyper er øget markant, og Arkitektforeningen nævner i skrivende stund 13 forskellige konkurrenceformer, hvor bygherren i det konkrete projekt skal kunne identificere den bedste konkurrencetypes egnethed i relation til det påtænkte byggeprojekt.

Andre tendenser har desuden påvirket byggeriet og derfor også de konkurrencer, hvorfra byggeriet tager sit udgangspunkt. Nye udbuds- og organisationsformer, de juridiske rammer i tjenesteydelsesdirektivet og den digitale udvikling, er alle sådanne tendenser. Endelig er der sket en professionalisering af bygherrerollen, og bygherrerådgiveren er indenfor de sidste ca. 15 år dukket op som en selvstændig aktør i byggeprocessen.

Specialisering er også i byggeriet blevet en tilstand, der skal sikre kvaliteten af en given indsats. Dyb viden er en nødvendighed. Samme specialisering medfører imidlertid også, at fagfelterne bliver mere snævre, og afstanden mellem opdragsgiver, her for konkurrencerne, og slutbruger øges. Et eksempel på en sådan specialisering er netop bygherrerådgiveren. At præcisionskravene til konkurrencernes besvarelser er øget, kan muligvis hænge sammen med parternes specialisering, idet kravene skal sikre sammenhæng og kontinuitet. Dette influerer midlertidigt på

innovationsrummet og timeforbruget, hvilket alt andet lige kan medføre et fald i produktiviteten.

Den større specialisering er ikke begrænset til byggeriet, men er en almen tendens, der udmøntes i bl.a. mere specialiserede uddannelser og vidensfelter, ligesom specialiseringstendensen også har påvirket arkitektens fagområde. Historisk set blev det første af arkitektens traditionelle tre ben udskilt i ingeniørvidenskaberne, og det andet ben, funktionen, lever måske netop nu et splittet liv mellem arkitekten og bygherrens professionelle organisation. Forholdet mellem arkitektkonkurrencen og programmet kan være berørt af fagenes stadig større specialisering. Hvis arkitekten forstås, og måske forstår sig selv, som den der (fremover) varetager det skønne, og bygherren, eller bygherrerådgiveren, som den der varetager funktionen, kan byggeriet nok stå foran nye løsninger, men også nye udfordringer.

Hvor arkitektur tidligere har været forstået som en bevidst vægtning mellem funktion, form og konstruktion, er arkitektfaget i dag et af flere specialer i byggeprocessens kæde. Og arkitekten kan møde den opfattelse at være blevet repræsentant for specialet 'dekorative elementer'. Hvis faget selv bevæger sig i den forståelsesretning, efterlader det spørgsmålet om hvem der skal varetage, hvis overhoved, vægtningen mellem byggeriets konstruktioner, dets funktioner og dets udtryk.

I henhold til disse udeståender er der fra parternes side udtrykt behov for at få gravet dybere i såvel forskningen på konkurrenceområdet som de betragtninger, arkitekterne og bygherrerne selv anlægger. Det sidste må indbefatte en forståelse for, hvilken arkitekturforståelse parterne anlægger, hvilket igen kan rejse spørgsmål om, hvordan denne forståelse formes.

2.2 Problemformulering

Som nævnt ovenfor betyder EU's udbudsdirektiv, digital teknologi hos både bygherre og rådgiver, samt specialisering af byggeriets parter, ændrede rammebetingelser for gennemførelse af arkitektkonkurrencer. Samtidig kan der iagttages en forøget kravspecificering i de udbudte konkurrencer.

Er disse ændringer af arkitektkonkurrence-institutionen beskrevet i forskningslitteraturen om arkitektkonkurrencer?

Og er det disse ændringer, som parterne i arkitektkonkurrencer oplever som betydende? Og ser parterne i arkitektkonkurrencer en årsagssammenhæng mellem disse ændrede rammebetingelser?

Der investeres mange ressourcer i arkitektkonkurrencer, både hos bygherren og arkitekten. Men trods en løbende debat synes erfaringerne om bl.a. øget kravspecificering og udbuds- og konkurrenceformer ikke at blive opsamlet systematisk blandt parterne i forhold til udformningen af rammerne for kommende konkurrencer.

Nærværende rapport undersøger konkurrenceområdet med det formål at give et mere systematiseret overblik af tilgængelig viden, således at bygherrer, arkitekter og forskningen kan målrette forsknings- og udviklingsarbejdet, og derved sikre kvaliteten i de operationelle tiltag samt øge den tilgængelige viden.

Dette er gjort ved at søge i den tilgængelige litteratur indenfor området, og ved at gennemfører en række interviews med personer tæt på konkurren-

cerne. Rapporten er ikke et afsluttende studie, men er alene et bidrag til den af arkitekterne og bygherrerne efterspurgte systematiske opsamling af viden, og er tænkt som startgrundlag for yderligere arbejde.

Projektets primære intention har været at søge at afdække forskningsdækningen indenfor de områder, der ses aktuelle af feltets relevante parter.

3 Analysemetode

Projektet er gennemført som en kombination af litteraturstudium og interviewundersøgelse.

Litteraturstudiet har søgt at etablere et overblik over eksisterende forskning om arkitektkonkurrencer, nationalt som internationalt. Sidstnævnte dog med vægt på de til Danmark nærmest beliggende lande. Søgningen har været koncentreret om udviklingen af arkitektkonkurrencerne siden 1990.

Interviewundersøgelse er gennemført med relevante aktører og er begrænset til aktørernes organisationer samt repræsentanter for de to faggrupper.

3.1 Litteraturgennemgang

I FIND-basen gav en fritekstsøgning på søgeordene *arkitektkonkurrencer* og *architectural competition* henholdsvis 307 og 266 referencer. I Scopus gav en søgning på *architectural competition* som key word 255 referencer. Søgning på Bibliotek.dk på *arkitektkonkurrencer* gav 79 referencer.

Efterfølgende er referencerne sorteret, idet kun referencer der behandlede arkitektkonkurrencer som institution er inkluderet i litteraturstudiet. Referencer der behandler projektspecifikke konkurrencer eller arkitektspecifikke konkurrenceforslag er sorteret fra i denne undersøgelse. Efter denne sortering var der 30 referencer på søgeordet *arkitektkonkurrencer* og 26 på søgeordet *architectural competition* fra FIND-basen, der var relevante for studiet. Af de 79 referencer fra Bibliotek.dk var alle projektspecifikke, og blev derfor ikke inkluderet i studiet. Blandt referencerne fundet gennem de forskellige søge-baser og med forskellige søgeord er der sammenfald mellem flere af referencerne. Der er yderligere lavet en afgrænsning i forhold til tid i litteraturgennemgangen – i det registranter og faglige indlæg fra før 1990 ikke er inkluderet i gennemgangen. Derudover er der direktiver og arkitekturpolitikker inddraget i studiet. Samlet er 48 referencer inkluderet i studiet.

3.2 Interviews

Planlægning af interviewene har taget udgangspunkt i to væsentlige spillere for området; Konkurrencesekretariatet og Bygherreforeningen. Da sidstnævnte ikke har et særligt udvalg eller sekretariat for konkurrencer, har vi med talt med Bygherreforeningens direktør Henrik Bang samt udviklingschef Hanne Ullum. Fra arkitektforeningen har vi talt formanden Natalie Mossin samt med den daglige leder af konkurrenceafdelingen Jesper Koch. Fra Danske Arkitektvirksomheder har vi talt med formanden Pia Wiberg, og endelige har vi talt med Mette Carstad fra Bygningsstyrelsen.

Spørgeguiden

Med udgangspunkt i litteraturens rubricering i fire hovedemner, *Konkurrencernes formål*, *Arkitektkonkurrenceformer*, *Konkurrence processen* og *Parterne i arkitektkonkurrencen*, samt i de diskussioner der pågik på tidligere omtalte seminar, blev følgende hovedpunkter til interviewguide opsat.

Konkurrencernes formål

Spørgsmål blev søgt rettet i relation til den interviewedes tilhørsforhold og ansvarsområde, og blev holdt relativt åbne.

Konkurrencernes udvikling

Der blev her spurgt ind til det voksende antal konkurrenceformer. Desuden blev det ønsket undersøgt om bedømmelserne havde ændret sig, samt evt. problemer med stigende dokumentationskrav og ændrede kravspecifikationer.

Parternes rolle

Ledetråden var her fagenes specialisering og betydningen heraf samt parternes selvsyn samt indbyrdes forståelse.

Erfaringsopsamling

Med fagenes egen efterlysning af mere erfaringsopsamling, spurgte vi om parternes respektive organisering af eget erfaringsgrundlag.

Udviklingen udefra

Vi forventede at andre områder, end de ændringer som fx ydelsesdirektivet har medført for faget, har påvirket konkurrencesituationen. Det væsentligste punkt vi forsøgte at kaste lys over, var den teknologiske udvikling.

Interviewenes indgangsspørgsmål blev sat til at omhandle arkitektkonkurrencer formål, for at få belyst en evt. specifik arkitekturforståelse hos den interviewede, der implicit kunne indvirke på de efterfølgende svar.

4 Litteratur

4.1 Litteraturens inddeling

Efter en sortering af den søgte litteratur er det fundet, at den kan inddeles i fem overordnede kategorier. Den mest omfangsrige kategori omhandler præsentation af resultatet af arkitektkonkurrencer, enten aktuelle eller tidligere konkurrencer med arkitekturhistorisk effekt. Denne kategori er ikke relevant for nærværende arbejde og udelades derfor i det efterfølgende.

Den øvrige litteraturs behandling af arkitektkonkurrencen som institution kan inddeles i fire hovedemner: arkitektkonkurrencens formål, konkurrenceformer, konkurrenceprocessen samt parterne i arkitektkonkurrencer.

Arkitektkonkurrencernes formål

Arkitektkonkurrencen er en oldgammel institution, hvis formål er at afdække behov og muligheder ved et kommende byggeri for en bygherre. Derudover fungerer konkurrencer som et rum for innovation indenfor arkitektfaget, både generelt og for de involverede tegnestuer.

Med Tjenesteydelsesdirektiver og de senere udbudsdirektiver fra 1990'erne og frem har arkitektkonkurrencer fået en tydelig dobbeltrolle: dels at finde den bedste og mest innovative løsning og dels en måde at tildele/og få opgaver på.

Der er tre grundlæggende kriterier for udformningen af arkitektkonkurrencer: retfærdighed, effektivitet og kreativitet, og det er afgørende at finde den rigtige balance mellem disse tre, så hensynet til f.eks. retfærdighed ikke reducerer kreativiteten.

Arkitektkonkurrenceformer

Basalt set er der to former for arkitektkonkurrencer – den åbne og den indbudte. De 13 forskellige typer man kan se på arkitektforeningens hjemmeside er variationer af disse to eller disse to typer i kombination. Den åbne konkurrence giver i kraft af, at alle (med få begrænsninger) kan deltage og at kravene i konkurrenceprogrammet typisk er forholdsvis få, et mere åbent innovationsrum med mange forslag og rum for at uprøvede tegnestuer kan markere sig. Den indbudte konkurrence, hvor deltagerne er inviteret eller udvalgt gennem en prækvalificeringsrunde, giver færre forslag, og en større sikkerhed for bygherren i forhold gennemførelse af projektet og projektets bygbarhed. Yderligere kan der skelnes mellem idekonkurrencer, der har til formål at få bud på mulige løsninger for et givent sted eller for en given funktion, og projektkonkurrencer, hvor opgaven i højere grad er defineret.

Konkurrenceprocessen

Konkurrenceprocessen består af tre hoveddele: oversættelse af organisation og behov til konkurrenceprogram, fortolkning af program til formgivning af konkurrenceforslag og endelig bedømmelse af forslag og udpegning af et vinderforslag.

Arkitektkonkurrencen er en løst struktureret opgave som er kendetegnet af at man bliver klogere på behov og muligheder igennem hele processen. Derfor kender man først de afgørende vurderingskriterierne i takt med at mu-

lighederne afdækkes i formgivningen og forslagene sammenlignes i løbet af bedømmelsesprocessen

I dag er konkurrenceprogrammer ofte meget omfattende og detaljerede – i ønsket om at tilgodeså så mange behov og politiske visioner som muligt, og sikre så ensartet et grundlag for de konkurrerende. Men i praksis kan alting ikke tilgodeses i ét forslag, og krav negligeres eller nedprioriteres både i formgivningen af forslag og i bedømmelsen. Således skaber det, som skulle skabe legitimitet, gennem et fælles grundlag for alle forslagsgivere, netop det modsatte - vilkårlighed, når der specificeres for meget.

Parterne i arkitektkonkurrencer

De centrale parter i en arkitektkonkurrence er bygherren, forslagsstillerne og juryen.

I dag er bygherren typisk er en repræsentant for en større organisations ledelse og brugere. Bygherren rådgives af en bygherrerådgiver – der står for det analytiske grundlag for behovsafdækning af funktionel og teknisk karakter.

Forslagsstillerne er ofte konsortier med både arkitekt og ingeniør plus konsulenter/rådgivere med forskellig specialviden i forhold til det specifikke projekt. At etablere et samspil mellem disse vidensområder i en tidsmæssigt presset proces er en vigtig opgave, da man typisk vil falde tilbage på rutiner når der bliver stillet store krav til leverance og effektivitet.

Juryen består af både fagdommere – arkitekter udpeget af arkitektforeningen og lægdommere valgt blandt de personer der betaler eller skal bruge det nye byggeri. Der kan være forskelle mellem disse to gruppers forståelse af kvalitet og forestilling om bedømmelsesproces, men ofte udpeges konkurrencens vindere, af en enig jury.

4.2 Arkitektkonkurrencens formål

Arkitektkonkurrencen er en meget gammel institution indenfor byggeriet. Det tidligste eksempel man kender til er fra antikke Grækenland 448 f.kr. (King 2008). Og senere eksempler viser at igennem både middelalderen og renaissance er arkitektkonkurrencen brugt som en måde at få et udvalg af løsningsmuligheder præsenteret, som f.eks. løsningsprincippet for opbygningen af kuplen over domkirken i Firenze i 1418. Her var der tale om åbne konkurrencer med meget få specifikationer og alle kunne komme med et forslag (King 2008).

I Europa voksede den moderne arkitektkonkurrence frem som del af 1800-tallets samfundsudvikling med økonomisk vækst og borgerskabets øgede magt (Kazemian et al, 2005). Både bygherrer og arkitekter så konkurrencerne som offentlige, demokratiske processer der kunne fremme flere mål. Under konkurrencerammen fik man diskuteret og belyst arkitekturpolitiske spørgsmål, samfundsproblemer, samt konkurrencer fungerede som markedsføring af både bygherre og arkitekter. I Skandinavien har vi ligeledes en over hundrede års tradition for at arrangere arkitektkonkurrencer og branchen ser konkurrencerne som et gammelt, effektivt og pålideligt instrument for ideudvikling og etablering af dialog (Rönn, 2011). Arkitektkonkurrencen er traditionelt blevet godt modtaget i arkitektbranchen og man har i høj grad fokuseret på denne del af faget i uddannelserne, hvor man i høj grad har dyrket den arkitekturkritiske metode (Bjerg 2002, Larson, 1994).

Ifølge Rönn (Rönn, 2009) voksede der i 1990'erne et europæisk arkitekturpolitisk program frem, der med baggrund i markedsudvikling, konkurrenceprojekter og regulering, i højere grad end tidligere havde æstetikken i fokus. Arkitektkonkurrencen blev betragtet som et middel til at skabe attraktive, in-

novative og spændende miljøer. I den danske regerings arkitekturpolitik fra 2007 ses konkurrencen som et middel til at sikre dynamik og innovation i branchen og en afgørende forudsætning for at sikre fremtid og fornyelse for vækstlaget i dansk arkitektur (Regeringen, 2007).

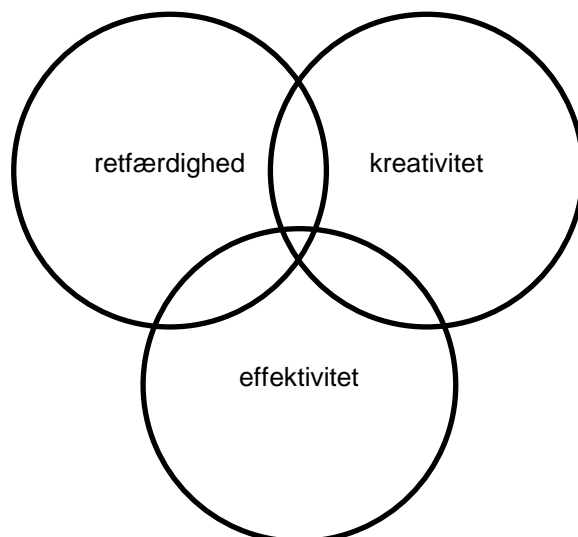
Mulighedernes marked

Arkitektkonkurrencen bliver karakteriseret som et mulighedernes marked, hvor bygherren måske ikke helt har defineret sine ønsker og behov, og derfor søger forskelligartede forslag der kan overraske og give nye input. Det kreative formål er i fokus og arkitekten er ikke lige så styret af bygherrekrav som ved andre typer af udbud. I arkitektkonkurrencerne er det dannet et felt hvor arkitekter har fået stå som relativt autonome skabere af et projektforslag. Feltet har været farvet af en historisk genereret illusion om arkitekten som den ene skaber, men består derimod af et meget komplekst felt der mere eller mindre skal defineres i hvert enkelt tilfælde (Lipstadt, 2003). Det ligger en skjult aftale og forståelse af at en realisering af byggeriet i højeste grad afhænger af den fælles indsats fra alle parter. Konkurrencens parter er ud over vinderen, også bedømmelsesudvalget, programmet, publicering og PR omkring konkurrencen. Konkurrencen kan betragtes som et mulighedernes felt og har i flere tilfælde været scene for avantgarden og lagt grund til radikale ændringer af både arkitekturen og dens praksis.

En arkitektkonkurrence kan betragtes som en løst struktureret opgave (Kreiner et al 2013), hvor man først lærer om opgavens karakter mens man arbejder med dem. Arkitektkonkurrencen arrangeres oftest i de tidlige faser af et givent projekt, men bryder med de tidlige faser i et traditionelt byggeprojekt hvor programfasen indgår som en naturlig del af projektets refleksive tilblivelsesproces og i dialog mellem bygherre og arkitekt (Overgaard, 2012).

Effektivitet og retfærdighed udfordrer kreativiteten

Arkitektkonkurrencen har udviklet sig til en særdeles kompleks teknologi dels på grund af at det moderne byggeri generelt er blevet mere komplekst, men også fordi samfundsudviklingen som hele, stiller nye krav (Kreiner et al, 2013). Arkitektkonkurrencer kan karakteriseres af tre kriterier; effektivitet, retfærdighed og kreativitet, hvor konkurrenceinstitutionen har potentiale for at udvikles på alle tre områder (Kreiner og Gorm, 2009). Udfordringen er at balancere de tre kriterier i forhold til hinanden, så man i sin søgen efter retfærdighed ikke strammer for meget ind på variationsrigdommen og at kreativiteten ikke kvæles af for snævre rammer.

Øget fokus på effektivitet og retfærdighed ses blandt andet i omfanget af tekniske specifikationer og juridisk fokus i samtlige af byggeriets processer. Det europæiske tjenesteydelsesdirektiv (TYD) trådte i kraft i 1994 (EØF, 1992) og er senere blevet afløst af udbudsdirektivet i 2006 (EF, 2006). Offentlige tjenesteydelser over 968.383 DKR og øvrige tjenesteydelser der overstiger 1.489.820 DKR skal udbydes efter direktiverne, mens alle udbud, uanset pris har forbud mod diskrimination og forskelsbehandling. Direktivet skal sikre den fri bevægelighed for varer, personer, tjenesteydelser og kapital på det indre marked. Konkurrencelovgivningen skal videre sikre lige vilkår for de deltagende og en mere transparent proces, herunder åbne udvælgelseskriterier og fælles forudsætninger og vilkår for alle. Udbudsdirektivet omfatter seks forskellige udbudsformer, herunder *det offentlige udbud, det begrænsede udbud, udbud efter forhandling, det dynamiske indkøbssystem, den konkurrenceprægede dialog og projektkonkurrencen*, hvor det især er den sidstnævnte der anvendes ved arkitektkonkurrencer. Projektkonkurrencen benyttes når bygherren ikke kender det præcise behov eller ønsker at få belyst forskellige muligheder og kan afholdes som offentlig eller indbudt konkurrence. Projektkonkurrencen afholdes i de tidlige faser og har kvalitet i fokus, hvor bygbarheden, samt total -, og anlægsøkonomien stadig er usikker (Toppenberg, 2011).

Efter udbudsdirektivet trådte i kraft har man kunne se en stigning af antal indbudte arkitektkonkurrencer i forbindelse med offentlige byggerier (DAL / AA, 2002), hvor hver fjerde tegnestue, allerede det første år havde været involveret i TYD- konkurrencer (Nevald, 2010). Direktivet har givet et mere transparent marked, men der har også hersket en frygt i branchen om at direktivet har medført store arkitektoniske forringelser i projekterne:

"Indførelsen af Tjenesteydelsesdirektivet i 1992 medførte, at arkitekter og ingeniører ændrede deres ydelser som følge af den øgede fokusering fra bygherresiden på økonomisk konkurrence. Dette bevirkede, at bygherrerne fik den opfattelse, at rådgiverrollen blev ændret i negativ retning, og kvaliteten af projekterne var faldet" (By- og boligministeriet, 2000).

Med tjenesteydelsesdirektivet og de senere udbudsdirektiver er arkitektkonkurrencens eller projektkonkurrencens dobbelt rolle tydeliggjort: At finde den bedste løsning på en opgave og en måde at henholdsvis udbyde og få tildelt opgaver på (Rönn, Zettersten, 2012). Reguleringen har muligvis resulteret i at nogle projekter der ellers ikke ville blive organiseret som konkurrence, nu bliver tvunget ud i denne form for projektorganisation (Kreiner et al 2013).

Som udtryk for denne dobbeltrolle er arkitektkonkurrencen blevet suppleret af andre former af konkurrencer, der vel og mærke også kan rumme en stor del arkitektur, men hvor det er andre forudsætninger og andre formål der gælder. Totalentreprisekonkurrencen er således ikke en arkitektkonkurrence, men derimod et udbud, en markedsbestemt konkurrenceform som efterspørges fra bygherrens side i håbet om at få det rigtige projekt til fast tid og pris. Med de senere års markedsreguleringer er begrebet projektkonkurrencer også kommet ind i vokabularet, og måske er de mange variationer af konkurrencen med til at dreje forståelsen af hvad der ligger i en arkitektkonkurrence.

4.3 Konkurrenceformer

Der har udviklet sig mange forskellige konkurrenceformer de senere år, men de kan overordnet inddeles i to hovedkategorier; den åbne og den lukkede konkurrencer. Den klassiske åbne konkurrence er åben for alle (der opfylder eventuelle indgangskrav), i den lukkede er det kun indbudte, eller de prækvalificerede, der kan deltage. En kombination af de to konkurrenceformer

ser man ind i mellem ved fasedelte konkurrencer, med en åben første fase, hvorpå en mindre gruppe udpeges til at komme med forslag i anden fase.

Den åbne konkurrence

Den åbne konkurrence sætter få eller ingen begrænsninger i hvem der kan deltage og kan resultere i enormt mange forslag der skal evalueres og af meget varierende kvalitet. Det hævdes at idéudviklingen og originalitet er størst i de åbne konkurrencer, hvor kravsspecifikationerne i programmet oftest er relativt få og hvor de unge tegnestuer bidrager til nyudvikling af arkitekturen (Kazemian et al, 2005). Videre er det mest sandsynlig i de åbne konkurrencer at man kan aflæse samtidsarkitekturens diversitet og nye trends (Larson, 1994). De åbne og anonyme konkurrencer ses som et mulighedernes felt da ukendte talenter, der ellers ville blive ignoreret ved andre officielle vurderinger, kan markere sig (Lipstadt, 2003). Deltagerne er ofte unge og nyuddannede arkitekter, hvilket kan indebære en højere grad af nytænkning og innovation end man ser hos de etablerede og mere erfarne arkitekter. De unge og mindre erfarne tegnestuer, kan dog også indebære en større risiko for uprøvede løsninger og dermed mindre tryghed for bygherren (Kazemian et al, 2005). I Danmark er antallet indbudte arkitektkonkurrencer steget, mens de åbne konkurrencer er blevet sjældnere. Dette kan skyldes at man ser den åbne konkurrence som uhensigtsmæssigt ressourcekrævende, samt ikke ønsker den usikkerhed der ligger i at ikke kende hvem der står bag vinderprojektet (Regeringen, 2007).

Den indbudte konkurrence

Den indbudte konkurrence begrænser antallet af bud på løsninger og søger at reducere variansen og øge den forventede kvalitet. På den anden side sætter den også rammer for kreativiteten og udforskningen (Kreiner et al, 2013). I en indbudt konkurrence inviteres ofte forskellige typer arkitekter til prækvalifikation, så bygherren sikrer en diversitet i konkurrenceforslagene (Overgaard, 2012). De indbudte konkurrencer med mere etablerede tegnestuer kan være en konkurrencefordel for bygherrerne, men også en fordel for tegnestuerne da der ofte er garanti for økonomisk kompensation for alle de leverede forslag. Til gengæld kan det være sværere for unge og nye tegnestuer at blive indbudt, da de endnu ikke projekt referencer. Indbudte arkitektkonkurrencer indeholder ifølge Larson en forpligtelse til at levere, for at blive inviteret igen (Larson, 1994).

Prækvalifikation

Indbudte arkitektkonkurrencer med prækvalifikation kan ses som et kompromis mellem den åbne og den indbudte konkurrence. Prækvalificering er en proces der ligger forud for arkitektkonkurrencen og bestemmer, hvem der må deltage i den aktuelle konkurrence. Der foregår to parallelle udvælgelsesprocesser, hvor bygherren kan invitere en række firmaer til at deltage, og arkitektvirksomhederne kan på den anden side selv ansøge om at blive prækvalificeret til en aktuel konkurrence (Kreiner og Gorm, 2008). Denne udvælgelsesproces af henholdsvis deltagere og konkurrencer foregår langt hen af vejen på baggrund af erfaringer, omdømme og tilgængelig dokumentation af kvalifikationer og kompetencer. En undersøgelse af bygherrers præferencer ved prækvalifikation (Kreiner og Gorm, 2008) viser at præferencerne i høj grad er lokale og individuelle, men bygherrernes vurdering i undersøgelsen er at omdømmet er vigtigere i relation til tilvalg af deltagere og manglende kompetencerne er vigtigere i relation til fravalg af deltagere. Præferencerne bygger på tidligere samarbejdserfaringer og er hovedsagelig præferencer for hvem de ønsker deltager og ikke hvem der skal udelukkes fra konkurrencen. En anden undersøgelse viste at bygherrernes i deres udvælgelse har fokus på tegnestuens designfærdigheder, kreativitet, kompetencer og de for tegnestuen tilgængelige ressourcer (Rönn, 2011). Tegne-

stuerne søger nogle gange prækvalifikationer uden at man forventer at vinde, hvor de er eksisterende tegnestuer der ønsker at etablere sig på et nyt marked, eller er nyetablerede firmaer på jagt efter projekter (Kreiner og Gorm, 2009).

Wildcard

I nogle prækvalifikationer ser man bort fra specifikke erfaringer som en undtagelse, et såkaldt wildcard. Wildcard ordningen kom i stand i forbindelse med lanceringen af regeringens arkitekturpolitik i 2007 og giver mulighed for at unge tegnestuer eller tegnestuer der søger nye markeder kan komme på banen i forhold til de indbudte konkurrencer. En undersøgelse viser dog at knapt halvdelen at bygherrerne anvender wildcards i deres prækvalifikationer (Kreiner og Gorm, 2008).

Arkitektforeningens organisering af konkurrencer

Opgaven med at udarbejde etiske regler for konkurrencerne og konkurrenceudviklingen i Europa, var en af årsagerne til at arkitekterne på 1800-tallet organiserede sig fagligt (Kazemian et al., 2005). Siden har brancheorganisationerne løbende udarbejdet egne etiske regler for hvordan konkurrencerne skal foregå.

De danske konkurrenceregler er, i modsætning til i nogle af de andre nordiske lande hvor der er fælles brancheregler, udarbejdet af arkitektorganisationerne og gælder alene for arkitekternes arbejdsfelt (Svensson, 2008). De danske regler er mere åbne for flere konkurrenceformer end de øvrige nordiske lande, fx at kombinere projekt- og udbudskonkurrencer, der ikke er anonyme (Svensson, 2008). Danmark og Finland har de mest effektive konkurrencesystemer – i betydning af flest arrangerede og gennemførte konkurrencer.

Man organiserer, designer og gennemfører konkurrencer for at opnå mobilitet, retfærdighed og effektivitet, hvor forskellige former for organisering vil være hensigtsmæssigt for at opnå forskellige virkninger (Kreiner et al 2013) og AA har i 2007 identificeret 13 forskellige konkurrenceformer.

Tabel 1. Liste over forskellige konkurrenceformer.

Indbudt konkurrence	Bygherren prækvalificerer et antal arkitektfirmaer eller totalrådgivningsteams til at udarbejde forslag.	
Indbudt etapekonkurrence med dialog	Konkurrencen gennemføres i to etaper, hvor der i anden etape er mulighed for dialog.	
10'er modellen	Indbudt konkurrence i to etaper.	
Udvidet indbudt konkurrence	Mellem den åbne konkurrence og den indbudte konkurrence.	
Åben konkurrence		
Åben etape konkurrence	Første etape er åben, mens deltagerne i anden etape udvælges på baggrund af den første.	
4+4	Kombination af en åben og indbudt konkurrence.	
Programdialogkonkurrence	Tidligt programsamarbejde mellem bygherren og de indbudte arkitektfirmaer.	
Minikonkurrence	Gennemført på minimalt niveau.	
Interaktiv konkurrence	Nye principper for individuel udarbejdelse af forslag.	
Totalentreprisekonkurrence	Markedsbestemt konkurrenceform.	

Grundsalgskonkurrence	Henvender sig til investorer/byggefirmaer (som derefter samarbejder med arkitektfirmaer).	
Parallelt opdrag	Analyse af et sted og dets muligheder.	
Europas	EU konkurrencer for arkitekter og planlæggere under 40 år.	

De mange konkurrenceformer giver yderligere en kompleksitet til arkitektkonkurrencen som hele og tyder på at arkitektkonkurrencen ikke er en fast størrelse. De mange konkurrenceformer er videre ikke etableret som juridiske begreber, men flere eksisterer alene i form af Arkitektforeningens definitioner (Kreiner et al, 2013). Lokale tilpasninger og omskrivninger af eksisterende former, med nye elementer og vilkår skaber en noget uoverskuelig palle af forskellige arkitektkonkurrencer, hvor man også i varierende grad kombinerer de åbne og lukkede former. Kreiner (Kreiner et al 2013) påpeger at det i bureaukratier er en tendens til at man på denne måde laver nye regler for enhver undtagelse, hvor midlerne til sidst bliver målet i sig selv.

De kombinerede konkurrenceformer er ret unikt for Danmark, hvor man i Norge og Sverige i mindre grad lægger op til at kombinere åbne og indbudte konkurrenceformer (Kazemian et al 2005). I disse lande er kravet om anonymitet højeste prioritet i modsætning til Danmark, der i højere grad benytter sig af indbudte konkurrencer hvor man kender deltagerne (dog ikke hvem der står bag hvilke forslag). Efter udbudsdirektivets art. 74, stk. 3 og 4 skal konkurrenceforslag i projektkonkurrencer være anonyme ved aflevering og bedømmelse (FRI og Danske Ark, 2012), og rationalet bag anonymisering er at forslagsstillers identitet ikke skal have påvirket udfaldet. Men hvem der står bag forslaget og den man skal samarbejde med fremover, kan have stor betydning for det videre projekt (Kreiner et al, 2013).

Dialogbaserede arkitektkonkurrencer

Arbejdsfordeling og vidensdeling kan udgøre en stor udfordring i arkitektkonkurrencen, hvor de enkelte videns domæner i høj grad er blevet forbundet gennem regulering og kontrakter. Den dialogbaserede arkitektkonkurrence er en nyere, eksperimenterende form for konkurrenceorganisering der forsøger at få bugt med nogle af disse udfordringer. Med dialogen som social teknologi benyttes den til koordinering af tilbagemeldinger og gensidig omstilling/tilpasning mellem deltagere og jury for at opnå tidlig afklaring af behov og præferencer, samt danne ramme for fortolkninger af konkurrenceprogrammet og jurybedømmelser (Kreiner et al, 2011). Ved at afklaringerne indgår som del af konkurrenceforløbet, er intentionen at ændringer og forbedringer kan indarbejdes i konkurrenceforslaget. Et gennemført casestudie af denne type arkitektkonkurrence vidner dog om at vidensdeling mellem forskellige faggrupper er problematisk og at 'knowing how' og 'knowing that' ikke giver mening eller har forskellig betydning for de forskellige parter. Dialog og konkurrencer er langt hen af vejen to uforenelige størrelser, men undersøgelsen viste at dialogen på den ene side blev en drivkraft for designændringer, men blev også afgørende for evalueringskriterierne. Den viden der blev delt mellem jury og deltagerne ændrede sig med tiden, hvilket viser at kvalitet er relativt og situationsbestemt.

Parallelopdraget er en form for dialogbaseret konkurrence der kombinerer samarbejde og konkurrence med behovsafklaring og skitsering af løsninger i workshops. Parallelopdraget er som de øvrige former for dialogbaseret arkitektkonkurrence ikke anonym, det betyder at det er både projekt og tegnestue/team der bliver vurderet (Overgaard, 2012). Undersøgelser har dog vist at det har været udfordringer med at få de deltagende til at på en god måde både dele ideer og konkurrere på samme tid.

4.4 Konkurrenceprocessen

Konkurrenceprocessen kan betragtes som en proces med tre oversættelser: Første oversættelse sker, når organisation, bygherre- og bruger-behov oversættes til et konkurrenceprogram. Anden oversættelse sker når konkurrenceprogram oversættes til form, der ender i et forslag. Og endelig tredje oversættelse sker når formens håndtering af behov og organisation vurderes i bedømmelsesprocessen (Stang Våland, 2009). En proces hvor alle bliver klogere på den opgave der skal løses igennem hele processen.

Programmet

Konkurrenceprogrammet beskriver opgaven, med tydelige kravspecifikationer og bedømmelseskriterier og bør godkendes af juryen. *Konkurrenceprogrammet skal være klart og entydigt formuleret. Programmets krav bør være opstillet således, at det præcist fremgår, hvilke krav der er gældende for opgavens løsning. Kravene afpasses således, at de konkurrerende har størst mulig frihed til at løse opgaven* (Arkitektforeningen, 2007, <http://arkitektforeningen.dk/konkurrencer/regler>).

Konkurrenceprogrammet har udviklet sig fra at udgøre et par linjer til i dag at omfatte hundredtals sider, hvilket afspejler samfundsudviklingen generelt hvor informationsmængden fylder mere end tidligere (Kreiner et al, 2013). I danske konkurrenceprojekter domineres konkurrenceprogrammerne af såkaldte determinerende karakter hvor bygherrerådgivere hyres til at gennemføre en behovsafdækning, hvorpå der udformes et program der definerer kravene til konkurrencen (Overgaard, 2012). Konkurrenceprogrammet har tre opgaver: at inspirere, instruere og kontrollere (Overgaard, 2012) og programmet formidles oftest ved hjælp af beskrivende tekst, suppleret af diagrammer, illustrationer og rumskemaer. Tendensen de senere år har været at programmene bliver mere og mere detaljerede med præcise specifikationer for en hel række elementer, både beskrivelser af visioner og politiske værdier og tekniske krav. De omfattende programmer symboliserer en bygherre, der tager opgaven alvorligt og gerne vil give det bedste mulige grundlag for den videre proces, men det kan ende med at snævre løsningsrummet for meget ind. På den anden side kan man også hævde at et meget detaljeret konkurrenceprogram vil give langt mindre variation i løsningsforslagene og måske underminere grunden til at afholde en konkurrence – at give plads til de overraskende løsninger (Kreiner og Gorm, 2009).

Larson (Larson, 1994) hævder derimod at konkurrencen styrker den professionelle styring ved at juryen overtager markedets rolle.

Fra deltagernes side kan man strategisk betragte programmet som specifikationer for projektet der skal indfries, eller man kan vælge se programmet mere som inspiration og ende op med mere overraskende og nytænkende forslag der ikke nødvendigvis opfylder alle krav (Kreiner, 2007²). Det er jagen på de kreative fortolkninger af programmet man ønsker sig, ikke alene tekniske varianter af programmet.

Tendensen med et stigende omfang af specifikationer i programmet ender med at skabe vilkårlighed, da alt ikke kan lade sig gøre på en gang. Derfor bliver nogle krav enten nedprioriteret eller negligeret, både i det enkelte konkurrenceforslag og i juryens bedømmelse. Det betyder at netop det som skulle skabe legitimitet, gennem et fælles grundlag for alle forslagsgivere, er med til at skabe det modsatte - vilkårlighed, når der specificeres for meget (Kreiner et al., 2013).

Konkurrenceforslag

Tyngden i litteraturen ligger i præsentationer af konkurrenceforslag og dommer betænkninger mv., der som sagt ikke er inkluderet i denne rapport,

Forskningslitteratur der undersøger hvordan konkurrenceforslag udarbejdes, hvordan konkurrenceprogrammer fortolkes, samt hvordan der samarbejdes i de typisk tværfaglige konkurrenceteams, er derimod meget sparsom.

At deltage i en konkurrence som rådgiver/rådgiverteam er en håndtering af det uforudsigelige (Kreiner, 2007). Rådgiverne skaber en fortolkning af juryen og bygherren, i forhold til hvad de tror bygherre/juryen vil lægge vægt på. Kreiner kalder denne proces for en skyggedans (Kreiner, 2013).

Baseret på observationer af bedømmelsesforløb og chance beregninger vurderes chancen for at vinde at være lige høj om strategien er at følge programmet fuldt ud, eller om programmet i højere grad fungerer som inspiration (Kreiner, 2009)

Bedømmelse

Efter direktiverne skal det endelige valg af leverandør i en udbudskonkurrence foretages på baggrund af de objektive tildelingskriterier, udbyder har anført i udbudsmaterialet (Erhvervs- og Vækstministeriet, 2011). Udbuddet kan bedømmes alene efter laveste pris, men prisen vil være lang fra det eneste kriterium for en arkitektkonkurrence. Erfaringer med at laveste pris ikke nødvendigvis ender med at være billigst har også modificeret det snævre fokus på prisen alene, hvorfor mange udbudskonkurrencer benytter kriteriet *det økonomisk mest fordelagtige tilbud*, hvor andre kriterier som kompetencer, bemanning, samarbejdsevner, finansiell styrke osv. kan vægte højere end den laveste pris (Kreiner og Gorm, 2008). I projektkonkurrencen giver det dog ingen mening at alene benytte sig af kriterierne laveste pris og *økonomisk mest fordelagtige tilbud* (FRI og Danske Ark, 2012).

Konkurrenceforslagene i en arkitektkonkurrence bliver derfor typisk vurderet efter kvalitet og for at sikre ligebehandling vil disse kvalitetskriterier ofte være beskrevet i programmet. Kraverne i programmet bør dog ikke alene stå som statisk redskab for kontrol. I en projektkonkurrence er bygherren bundet af de krav og behov der er specificeret i konkurrenceprogrammet og kan ikke fravige fra disse under bedømmelsen (FRI og Danske Ark, 2012). I praksis ved bygherrerne ofte ikke hvad de vil have, før de har set hvad de kan få (Overgaard, 2012). Hele konkurrenceprocessen inklusiv bedømmelsesprocessen er derfor en proces hvor bygherre og jury bliver klogere på muligheder og prioritering af kravene. Derfor bliver kriterierne for valget af det vindende forslag først virkeligt defineret i løbet af bedømmelsesprocessen, hvor forslagene bliver holdt op mod hinanden og sammenlignet internt og dermed vurderet (Kreiner, 2007²; Rönn, 2010).

Nogle bedømmelsesudvalg anvender arkitekturkritisk arbejds metode for at opnå større forståelse for selve opgaven gennem besvarelserne, hvor projekterne indgår som udforskning i en erkendelses- og læringsproces (Rönn, 2010), både for konkurrenterne og arrangørerne og ikke mindst for dommerkomiteen (Kreiner et al 2013). Den store grad af udforskning skiller arkitektkonkurrencen fra andre konkurrencer, hvor man alene konkurrerer på prisen og gør det svært at fastholde både de egentlige konkurrencekriterier, evalueringparametre og i sidste omgang sammenligne forslagene for at finde en vinder.

Kvalitetskriterier

Kvalitet har traditionelt været et af nøgleparametrene i både udarbejdelsen af programmer, i vurderingsprocessen og i udvælgelsen af den endelige vinder af en arkitektkonkurrence (Rönn, 2011). Byggeriet karakteriseres i dag af mange forskellige parter og kvalitetsbegrebet har haft mange forskellige tolkninger og betydninger. De forskellige fortolkninger af kvalitetsbegrebet har dannet grundlag for en uoverensstemmelse i branchen mellem hvad arkitektonisk kvalitet er, hvordan man skaber den og hvordan den kan evalueres (Rönn, 2011).

Arkitektonisk kvalitet er et begreb der kan være svært at specificere og er afhængig af hvem vi er, hvor vi er, hvad vi har ansvar for og hvad der interesserer os (Cold, 1989). Kvalitet kan være en teknisk målbar opfyldelse af et krav, det er typisk tilfælde i den teknisk orienterede del af byggeriet. Eller kvalitet kan på den anden side være udtryk for en helhedsopfattelse som bygger på Vitruvius' treenighed.

I et studie af nordiske arkitektkonkurrencer (Rönn, 2011) bliver arkitektonisk kvalitet generelt betragtet som et fagligt, kulturelt og historisk nøglekoncept der kan kategoriseres i fem delkategorier:

- Vitruvius' helhedsorienterede treenighed hvor arkitektonisk kvalitet er en enhed af form, funktion og konstruktion
- Arkitektonisk kvalitet forstået som sammenhæng til eksisterende forudsætninger og del af den givne kontekst
- Arkitektonisk kvalitet som positive og overraskende subjektive oplevelser hvor æstetikken beriger helheden
- Arkitektonisk kvalitet i tidsløse værdier tolket i nye, tidssvarende og originale løsninger
- Arkitektonisk kvalitet i form af praktiske løsninger og høj brugerværdi.

I fire af de fem delkategorier bliver kvalitet defineret som et æstetisk orienteret koncept, og repræsenterer i høj grad den måde hvorpå kvalitet er forstået i arkitektkonkurrencerne. Dette begrundes både i den position konkurrencerne har med fokus på design i de tidlige faser, men også arkitekternes generelle position i byggebranchen (Rönn, 2011).

En anden tendens vi kan se udtalt i branchen de senere år, er at arkitektur bliver omsat til æstetik alene. Pia Wiberg fra Danske Ark påpeger at det er behov for at standen fremmer en arkitektonisk kvalitetsforståelse, så arkitektur ikke alene forstås som æstetik, men i lige så høj grad funktionalitet og gennearbejdethed (Wiberg, 2013).

Kriterierne kan for offentligt byggeri fx være kvalitet, funktion og pris, fx vægtes 25 %, 25 % og 50 % (Rönn, 2010).

Charlotte Svensson (Svensson, 2008) har i sit arbejde med de nordiske arkitektkonkurrencer identificeret 13 grundparametre for bedømmelsesarbejdet:

- Nyhedsværdi
- Bærende idé
- Helhedsløsning
- Udviklingspotentiale
- Struktur og skala
- Udnyttelse
- Gennemførlighed
- Fleksibilitet
- Funktioner
- Miljøaspekter
- Økonomi
- Etaper
- Sikkerhed

En nordisk undersøgelse af arkitektkonkurrencer deler designkriterierne i bedømmelsen ind i generelle- og projektspecifikke evalueringskriterier (Rönn 2011). De projektspecifikke kriterier er baseret på de skriftlige specifikationer i konkurrenceprogrammet og bliver udformet til den enkelte konkurrence, mens de generelle evalueringskriterier for kvalitet ikke er defineret i den enkelte konkurrence, men er alment anderkendte og rodfæstet som tavs faglig viden blandt arkitekter - *arkitektonisk kvalitet*. Da flertallet i dommerkomiteen oftest ikke er arkitekter, har de få repræsentanter for faget en vigtig rolle i dommerkomiteen.

Seks generelle evalueringskriterier gik igen i flere af konkurrencebidragene i den nordiske undersøgelse:

- Helhed og grundlæggende idé
- Sammenhæng med kontekst
- Placering af indgangsparti
- Hensigtsmæssighed (suitability) og organisering af funktioner
- Økonomiske og tekniske løsninger
- Udviklingspotentiale.

Vindere og tabere

Pris/ kompensation

Konkurrencer koster tegnestuerne generelt dyrt, og det er sjældent man får kompensation for sine udgifter, selv om man skulle vinde (Larson, 1994). Arkitektkonkurrencer hviler på den måde på en bourgeois kunstideologi, hvor man fornægter de økonomiske aspekter ved deltagelsen. Det forventes at arkitekten gerne vil investere sin tid og energi uden den fornødne kompensation. Konkurrenceformen belyser på denne måde et af professionens mulige svagheder (Larson, 1994).

Udtalelser fra nogle amerikanske arkitekter påpeger det voksende leverancekrav i konkurrencerne der også er med til at skalere skævvridningen mellem krav og kompensation. Videre at professionen selv er med til at opretholde denne situation da flertallet finder sig i kravene i frygt for at falde udenfor (Larson, 1994).

Symbolsk værdi

Konkurrencerne har også en agenda, hvor den kommercielle publicitet rundt om et projekt får en helt egen symbolsk værdi (Larson, 1994). Arkitektkonkurrencen og offentligheden har et gensidigt afhængighedsforhold, hvor konkurrencen både naturligt genererer publicitet og på den anden side er afhængig af den samme opmærksomhed. Projektet bliver markedsført offentligt i flere faser, først fra arrangørens side ved konkurrencens præsentation med fokus på at tiltrække mange deltagere, siden under konkurrenceforløbet og bedømmelsen, hvorefter man ser tegnestuerne publicere sine egne forslag som del af sin projektportofolio. En bred publicering og bevidstheden om den offentlige bevågenhed skærper indsatsen fra de involverede parter.

4.5 Parter

Bygherren

Bygherren er i dag ofte en organisation repræsenteret ved en ledelse og brugergrupper eller brugerrepræsentanter. Ofte formuleres bygherrens behov og ønsker til det kommende byggeri igennem en proces styret af en bygherrerådgiver (Kreiner, 2007¹).

Bygherrerådgiver

En bygherrerådgiver udarbejder grundlaget for et konkurrenceprogram på baggrund af en indsamling og registrering af brugerbehov som derefter prioriteres i forhandlingsprocesser af politisk karakter. Det er således et analytisk (deduktiv) proces der leveres adskilt fra den løsere strukturerede (abduktive) løsningsproces, som arkitekterne leverer i konkurrenceforslagene (Overgaard, 2012).

Konkurrencesekretariat

Bygherren rådgives yderligere om konkurrenceform og forløb af en et konkurrencesekretariat – enten en privat konsulent eller af arkitektforeningens konkurrenceafdeling (arkitektforeningen.dk).

Deltagere

Det er en lang tradition blandt arkitektkontorer at deltage i arkitektkonkurrencer, men man vælger og fravælger hvilke konkurrencer man vil deltage i og ej. Ofte er tegnestuen specialiseret og har særlig erfaring i et område hvor det vil være større mulighed for at vinde konkurrencen. Disse valg og tilvalg kan være styret af *strategiske prioriteringer* som relation til bygherre og opgavens karakter, *praktiske hensyn* som frie ressourcer og bemanning og økonomi eller ønsker om *faglige udfordringer* der kan udvikle firmaet (Kreiner og Gorm, 2009).

Konsortier

Der er ofte et ønske om at sammensætte konsortier, som rummer mange og forskellige kompetencer og vidensområder, der samlet kan kvalificere konkurrenceforlagene. Men det er en udfordring at bringe de mange og forskellige fagligheder i spil, så de beriger hinanden i en proces, hvor der er et tidspres med høje krav til omfanget af afleveringer (Kreiner et al., 2013). Det er ikke nok at bringe fagligheder sammen, det er også en ledelsesopgave at bringe faglighederne i spil og ikke falde tilbage etablerede arbejdsrutiner i en tidspreset arbejdsproces (Kreiner et al, 2013)

Jury/dommerkomite

Jurysammensætningen spiller en afgørende rolle for bedømmelsen og udvælgelsen af en vinder. Dommerkomiteen i en arkitektkonkurrence står for bedømmelsen af de indkomne konkurrenceforslag og består ofte af bygherrepræsentanter, udøvende arkitekter udpeget af Arkitektforeningen og andre eksperter indenfor aktuelle områder for det specifikke projekts (Kreiner, 2007¹).

Fagdommere

Fagdommerne i dommerkomiteen er typisk de eneste med en arkitektfaglig indsigt i komiteen, og de har derfor ansvaret for at lede lægdommerne igennem konkurrenceforslagene. Deres rolle bliver derfor at fremlægge og argumentere for projekternes kvaliteter og mangler, og bedømmelsesprocessen bliver derfor et rum for en pædagogisk og ligefrem diskussion af arkitektonisk kvalitet (Svensson, 2008).

Lægdommere

Lægdommere er typisk repræsentanter fra bygherreorganisationen og dennes politiske bagland samt evt. brugere. Der kan være en stor afstand mellem lægdommernes forestilling om en lineær bedømmelsesproces og fagdommernes ønske om en arkitektfaglig sammenligning af løsningsmuligheder (Svensson, 2008).

5 Interview

5.1 Konkurrenceformålet

Blandt arkitekterne blev formålet betragtet fra to synsvikler, ofte blandet, hvor den ene repræsenterer friheden gennem udviklingsrummet '*.. at sikre et tidligt udviklingsrum for projektet..*', og hvor det andet repræsenterer samarbejdet '*.. finde gennem processen den rådgiver der bedst opfylder bygherrens forventninger..*', eller sagt med udviklingsrummet som part, at konkurrencen skal '*give et udviklingsrum parterne imellem*'.

Konkurrencer kan således kun leve op til formålet, hvis såvel bygherre som arkitekt formår at efterspørge og levere den rigtige vare. '*Det er jo tåbeligt at vi ser konkurrencer der konkurrerer på laveste pris, hvis bygherren har brug for en god ide*'. Og tilsvarende '*... er det tåbeligt at arkitekterne konkurrerer på kvalitet, hvis bygherren gerne vil have det billigste*'.

At arkitekterne kan se egne ydelser som et del af et problem ligger således i bemærkningen om at '*i dag får bygherren ikke det han har fortjent...*'.

Behovet for et udviklingsrum findes tillige hos bygherren, om end idebegrebet anvendes, '*... at få ideer på banen, som man ikke selv, som bygherre, kunne gennemtænke*'. [...] '*I konkurrencer åbner man et større rum op, og vil gerne overveje alternativerne i mere bredde*'.

Bygherren benytter begrebet 'ide', og taler dermed om den ydelse der rekvireres. Arkitekterne benytter begrebet udviklings- eller innovationsrum, som rammen for frembringelsesprocessen. I forhold til spørgsmålet om konkurrenceformålet, er forholdet som den en sælger og en køber anlægger på en given vare. Når arkitekterne anvender begrebet 'innovationsrum', er det i tråd hermed, da varen er en kommercialiseret ide. Dog er varen ikke et industrielt produkt, og som udtrykt i interviewene '*Bygherren har ofte et her og nu formål, arkitekterne ser det som en øvelsesbane, hvor man kaster sig ud i højere luftlag [...] en træning i de gode ideer*'.

Formålet med en konkurrence ses ikke alene som en objektiv størrelse, men tillige som en forventningsafstemning, fra sag til sag, mellem bygherren og arkitekten. I et projekt hvor bygherren sætter økonomien som den afgørende faktor, '*så skal det kommunikerer klart, og så må de andre ting indordne sig. Det arkitekter nogle gange kritiserer bygherren for er, at vi vil alt det gode, med høj kvalitet og funktionalitet mv. og så må det i øvrigt ikke koste noget. Og det er selvfølgelig svært*'.

For at arkitekterne skal kunne fastholde udviklingsrummet, arbejder deres forening med to mål. Det ene er at sætte standarder for den gode konkurrence, og den anden er at være aktiv i forhold til udviklingen. '*.. og de rammer*', eller institutionen, '*man bygger op er med til at fastholde udviklingsrummet*'. Derved siges også at selve udviklingsrummets eksistens, vil sikre konkurrencernes formål, dog kun hvis rammerne '*... løbende evalueres*'.

Konkurrencesituationen opleves at have været under pres de sidste mange år, og spørgsmålet er om dette pres '*... er blevet beskyttet af institutionen*' eller om '*... konfrontationen har mindsket muligheden for den nødvendige*

udvikling'. Derfor ses spørgsmålet om hvorvidt konkurrencerne lever op til formålet som *'... det væsentligste forskningsspørgsmål'*, hvilket må tolkes som et ønske om en uafhængig dataopsamling og bearbejdning heraf.

På det økonomisk-praktiske plan vil konkurrencerne leve op til formålet så længe de ses, og forstås, som beslutningsprocesser, hvor det *'..er rigtig billigt at tænke de rigtige tanker fra starten'*. Men ikke hvis *'.. man ender et sted hvor konkurrencen er en dyr tilbudsform. Så lever den ikke op til sit formål.'*

5.2 Konkurrencernes udvikling

De interviewede har kendskab til at der findes flere konkurrencetyper end tidligere, men kunne med en undtagelse ikke på stående fod sætte navn på mere end et par stykker. Samtlige så imidlertid to grundlæggende konkurrencetyper, samt en igangværende udvikling.

Arkitektforeningen beskriver i dag 13 typer af arkitektkonkurrencer, hvilket er en udvidelse der er gennemført efter tjenesteydelsesdirektivet. På overfladen opleves stigningen af konkurrencetyper af meget, *'Der er sket en vild udvikling på antallet af konkurrenceformer'*, men graves lidt ned i disse meninger, opleves forskellene mellem typerne dog ikke som væsentlige, og typerne ses som *'ønsket om en typologi'*, eller/og som *'varianter af samme tema'*.

Grundsubstansen er åbenbart ikke ændret, og kommer fx til udtryk i at *'der er grundlæggende en åben og en indbudt konkurrence'*. Men at tendensen vil fortsætte i at, *'det er altid rart med nogle grundmodeller, men vi er på vej ud i en verden hvor man blander formerne'*.

De mange typer, samt deres potentielle blandinger, kan forårsage vanskeligheder med at overskue hvornår hvad anvendes. Dette forhold ses i flere af interviewene, og er udtrykt i bl.a., *'Vi har talt om at det ville være godt at have et værktøj, der på baggrund af spørgsmål kan generere den rigtige type af konkurrence.'* Et forhold der dog allerede er kendt og udtrykt, hvilket ses på arkitektforeningens hjemmeside: *'Det kan være svært for en bygherre at gennemskue, hvilken konkurrenceform der passer bedst til det aktuelle projekt'*.

Bygherrerne omtalte to-trins konkurrencen som en interessant og meningsfuld metode. *'Den to fasede tilgang [er] en god måde at reducere mange dårligdomme, som ellers ligger i konkurrencerne, man overspecificerer og de bydende bruger for lang tid på det, og investerer for meget i det.'*

Udviklingen ses i sammenhæng med ændrede markedsvilkår, hvor det *'er måske sket over de sidste 10-15 år. Der er nogle små virksomheder [...] fra en helt anden branche. De kommer med i nogle teams, fordi de byder ind med nogle sjove ideer.'* De nuværende typer ses tillige i forhold til tidligere, *'I den klassiske arkitektkonkurrence, der hænger du jo på det design og udtryk som vinderen har, og det er jo ærgerligt fordi du kan godt få en god ide fra et af de andre projekter som du har lyst til at føre ind'*.

Bedømmelser

Da konkurrencetyperne er under ændring, er det relevant at se på om disse ændringer har betydning for bedømmelsen af konkurrenceresultaterne.

En ændring er sket med introduktionen af bygherrerådgiveren, og for arkitekten opleves dette noget blandet. *'Bygherrerådgiveren kørte det behårdt [...]*

vi skal ind fra starten og vise dem gode ideer'. Fra en konkurrence hvor bygherrerådgiveren satte rammerne udtrykkes det med, 'Det var så finurligt og kaotisk udtænkt at jeg aldrig har haft så kompliceret en konkurrence'. Men på trods heraf, kan resultatet dog godt ende lykkeligt, 'Dommerbetænkningen fyldte 80 sider, fordi vi skulle svare på alle kategorier og sammenligne alle kategorierne på tværs. Så er der brugt en million inden man overhoved er kommet i gang [...] Men det var det bedste projekt der vandt'.

Arkitekten har naturligvis en holdning til sit eget produkt, og bygherren kan måske opleve følgende som en stram holdning, '*... nogle gange er der ikke engang arkitekter i bedømmelseskomiteen [...] men jeg oplever også fine bedømmelser*'. Om dette hænger sammen med en bygherreorganisation der ikke har formået at finde et fornuftigt bedømmelsesniveau, '*1 bedømmelsen er der en bagatelgrænse*', eller har kørt kravene for stramt, '*Nogle bygherrer er meget firkantede, og hvis der er krav om x antal P-pladser, så skal det overholdes*', er ikke klart. Men, '*Det er tåbeligt og rigtigt at lave et fastlåst program, og det er det man skal have i en arkitektkonkurrence. Altså svare på alt det man ikke forestiller sig*'.

Fælles for arkitekterne er en oplevelse af at mængden af materiale der skal leveres til konkurrencerne, er eksploderet, '*1 dag fylder det 10 gange mere. Der skal være 10 gange mere dokumentation og 10 gange mere grundigt*', hvilket har medført, '*... nu skal det dokumenteres på papir, og sendes til 15 medlemmer. Det er eskalerende*'.

Bygherren ser også ændringer i konkurrencebedømmelser, men har et syn på rådgivningen som en nødvendig del af udviklingen, '*Du kan ikke bare sidde som smagsdommer og vurdere et projekt, det bliver jo så kompliceret det der bliver afleveret så du har et hold at rådgivere til at hjælpe dig med vurderingerne*'.

Bygherrens egen rolle i udviklingen får en plads ved at, '*Du beder om en hel masse du ikke selv kan vurdere!*' *Det bliver større og større.*', og afviger derved ikke fra arkitekternes syn på mængdeproblemet. Og et direkte nødråb er da også fremkommet, '*Det er også der man tænker stop, stop, stop, lad os vælge et hus vi godt kan lide, og så vurdere derfra*'.

At kravene specificeres stadig mere detaljeret, opleves som i konflikt med konkurrencens formål, ved at, '*man binder sig til at skære verden ud i pap. At lave et udbudsprogram, men også en bedømmelse som er meget firkantet, ellers har man ikke overholdt ligebehandlingsprincipperne. Men det fratager også bare muligheden for at se det overraskende og uventede, som man på ingen måde kunne have lavet kriterier for*'.

Det uventede, og det som under formålet, angives som det bygherren ikke selv kan gennemtænke, syntes at være en pris for mere styrede bedømmelser, '*På en måde er det trist at man ikke kan rumme det [uventede] i konkurrencen. [...] Så der er en indbygget udfordring i konkurrencen*'. Dog er det ikke alene det uventede bedømmelsessituationen skal ramme, men tillige, '*At nå fra idekonkurrence til det projekt der kan realiseres, er det der er interessant at finde vejen fra hvor man tør at blive overrasket og frem til noget der er realiserbart*'.

Dokumentation og krav

De stigende dokumentationskrav kan koges ned til at handle om at sikre sig. Dette udtalte behov hænger tidsmæssigt sammen med tjenesteydelsesdirektivet, '*Da tjenesteydelsesdirektivet kom i 1992, skete der ikke meget i Danmark, men da der blev lukket op for byggeriet, skete der meget. Der gik*

nogen tid inden man fandt ud af hvad direktivet betød, men boomet kom i 1996-97'.

Hvad der skete, var at, *'I forhold til tjenesteydelsesdirektivet er der kommet så meget formalitet at det er svært at administrere'.* Hvilket bl.a. skal have medført at, *'Alle har fået jurister hele vejen rundt'.* Direktivets formaliseringskrav ses således som direkte sammenhængende med den stigende informationsmængde, *'Man skal opføre rigtigt så man garderer sig, og man beder om mere og mere'.* Denne opfattelse af mere, er udbredt, *'Man vil have mere og mere, også sikkerhed'.*

Derudover har direktivet også haft en betydning for sammensætningen af landets virksomhedsstruktur, om end direktivet skulle udjævne landegrænserne, *'men det betød mere for den nationale udjævning, hvilket har været hårdt for de lokale tegnestuer'.* En følge er således at, *'Du kan ikke have din husarkitekt længere, og det er på nogle område meget godt [..]. Nogle er glade for at der ikke er alt det der kammerateri længere, og andre syntes at de bruger rigtig meget tid på at få opgaverne'.*

En bygherre oplever at direktivet, *'begrænser den måde vi kan have konkurrence og dialog på, og sætter meget præcise regler for hvordan vi må gøre.'*, med det kedelige resultat at *'jeg ikke kan sidde her og planlægge noget som helst, uden at have en juridisk [person] med, for at være sikker på at jeg ikke overtræder noget som helst.'* Kvalitetstabet er for bygherren mere på processiden end på produktsiden, og det opleves som *'rigtig svært at have en fornuftig dialog, og samtidig overholde reglerne'.* Så hvordan takles direktivet, *'Vi kan ikke nødvendigvis bare komme af med tjenesteydelsesdirektivet, men vi kan lade være med at tage den skrappe del af det'.*

Hvordan dokumentationskravene end er opstået, så er oplevelsen at de medfører et kvalitetstab, *'Beslutningstagerne er kommet fra hvad det egentlig handler om'*, men *'Vi er selv skyld i situationen, vi skal insistere på at [..] forklare værdiskabelsen..'*

Kvalitetstabet opleves som et reelt problem, *'Det er en risiko at vi samlet set laver al ting middelmådigt ... fx er supersygehusene et godt eksempel. Vi taler om en milliardinvestering der skal løfte vores sundhedsvæsen... men rådgiverne har ikke tid til at tegne så meget som et håndtag'*, og resultatet heraf er bl.a. at, *'Hospitalskonkurrencernes to trin er ved at blive en gyser, da firmaerne forbløder voldsomt. De ofrer store summer'.*

Bygherren er også opmærksom på det større ressourceforbrug der er forbundet med de større dokumentationskrav, men kan ikke gøre andet end *'at konkurrenceudsætte det, og sætte en hel masse mennesker til at lave en hel masse arbejde, som så bonner ud i at en af de tre, du godt vidste på forhånd, får opgaven'.*

Tendenser i tiden

Igennem interviewene tales der om tendenser i tiden: *'... der er nogle tendenser i tiden, og ikke bare i byggeriet [..] hvor man skal kunne dokumentere alle beslutninger, så får man meget store dokumentationskrav'.* I henhold til arkitekterne må dette medføre at bygherren står med et omfattende forarbejde for at kunne udskrive en konkurrence, hvilket igen kan få den konsekvens, at *'man kan ikke længere bebrejdes sit valg og ingen kan pådrages et ansvar de ikke kan stå indenfor, fordi måden man er gået til det, betyder at ingen har foretaget en personlig beslutning'.* Disse tendenser opleves af arkitekterne som en trussel, fordi *'udviklingsrummet presses ud, pga. den meget detaljeorienterede tilgang fra begge sider'.*

Det er tillige tendenser i tiden der tales om, når der henvises til at i modsætning til tidligere, er det en manglende tillidskultur der forårsager de mange krav, og i, *'den gamle kultur var at man selvfølgelig gjorde sit bedste for projektet'*, hvilket underforstået betyder, at sådan er det ikke mere. Tendenserne opstår i, og understøttes af *'Lovgivning, forsikringer og budgetformer'*. Omend lovgivningens formål kan være at sikre mod fejl og uhensigtsmæssigheder, synes dette ikke her at være tilfælde, *'Jeg synes nu ikke at mængden af svipsere i det offentlige system er blevet tilsvarende lavere'*, og for konkurrencen kan resultatet heraf være direkte uhensigtsmæssigt, *'.. i samfundet er der nok et ønske om at få beskrevet alt, og på den måde risikere man nogle gange ikke at få det gode med'*.

Årsagen hertil ligger i at *'Man dækker sig langt mere, og tør ikke tage en risiko, men man kan ikke beskrive alt der ligger lige rundt om hjørnet'*. En forklaring herpå kan være at, *'jeg forstår godt at man som offentlig ansat ikke bryder sig om at tage for mange risici [...] så man indsnævrer løsningsrummet'*, fx når bygherren i komplekse byggerier beder om, *'alverdens dokumentation [...] Vi har et eksempel hvor man beder om at få tegnet en kantine i 1:100, noget man altid kan gøre senere'*. Generelt opfattes den situation at opstå fordi, *'de offentlige bygherrer forveksler nok detaljerigdom med professionalisme'*.

Det er hårde ord disse tendenser får med på vejen. *'Jo mere udviklede kravene er, jo større er chancen for at ingen kan gennemføre'*, *'Tendensen er at man bliver mere og mere rigid, og kreativiteten bliver låst i en masse ting man ikke skal afdække'*.

Hvorfor disse tendenser er indtruffet har været vanskeligt at få afklaret, men der er en tidsmæssig sammenhæng med tjenesteydelsesdirektivet, *'Nogle siger at det er en helt ny tendens. Jeg ser ikke de store forskelle mellem de sidste 10 år og nu, men det er helt klart, uden at jeg kan forklare hvorfor, at for 16 år siden [...] var det meget løsere'*.

Bygherren ser ligeledes et problem i tendensen med mange krav, men er mere præcis i henhold til årsagen, *'Der ligger et kæmpe problem i at det er der vi er landet [...], fordi når bygherren oplever at han får nogle projekter der netop ikke er bygbare, er blevet for dyre eller man ikke får de ting med, som man havde tænkt skulle med. Så vælger man jo at skrive det ind i kravspecifikationen. Og det er derfor at udbudsmaterialerne vokser, og det har en indbygget konflikt i at man gerne vil have udviklingsrummet åbent så længe så muligt, så der er noget der ikke matcher der'*. Som det her bemærkes anvender bygherren arkitektens begrebsapparat, som beskrevet i formålet.

Denne spiral slår tilbage på bygherren, *'nogle gange beder vi om noget der er alt for specificeret. Det rammer os hele tiden. Jeg er sikker på at vi beder om alt for meget'*. Men, *'det er ikke kun bygherrens ansvar, det er ligeså meget at deltagerene tænker, at vi har en bedre chance måske, hvis vi lige afleverer en smukkere visualisering, eller lige lægger ekstra krudt på vores energiberegninger'*. Og på den måde accelererer situationen, og, *'der er nok, i de senere år, sket det, at barren er kommet for højt på, man får for meget og man beder om for meget'*.

5.3 Parternes roller

Specialisering og selvsyn

Specialisering ses i byggeriet som det træk der skal kunne håndtere den stigende kompleksitet, der bl.a. har forårsaget at bygherrerne blevet professionaliseret, og arkitekterne er blevet del af et team.

Arkitekterne oplever, i modsætning til tidligere, at bygherrens større faglighed '*..er en grundlæggende fordel [...] da byggeriet er blevet en kollektiv sport. Så alle er afhængige af hindanden*'. Denne faglighed opleves udmøntet i at bygherren har '*lært at være mere systematisk*'. En omstændighed der er væsentlig, da netop mod- og medspil kræver '*en stærk bygherre, der føler for projektet*'.

I henhold til problematikken omkring de stigende dokumentationskravs indflydelse på kvaliteten, udtrykker arkitekterne et behov for at, '*en god og professionel bygherre skal have et lille kursus i arkitektur, for at forstå hvad god kvalitet er [...] De skal forstå værdiskabelse*'. Og da værdiskabelse netop er en del af forståelsen for konkurrencens formål, er en god bygherre '*en professionel, der kan køre til kernen af problemet*'.

For bygherren var arkitekten tidligere '*en person, som kunne favne alt det her i virkeligheden, og sådan er det ikke længere*'. Også arkitektfaget er ved at blive mere specialiseret, '*vi nærmer os noget hvor vi ikke længere tænker at det hele skal rummes i en person, nemlig arkitekten, men at vi supplerer med en bredde fra mange enheder*'. Disse enheder omtaltes generelt som teams.

Specialiseringer synes også at handle om at '*vi i højere grad sikrer os*', fordi, '*ens beslutningstagere kan blive irriterede over, hvorfor har I ikke tænkt på det, eller hvorfor har I ikke beskrevet det. [...] man står på mål overfor enten en kommunalbestyrelse eller en direktion, og hvis man ikke fik det hele med, er det en dårlig situation for alle i bygherreorganisationen*'. På spørgsmålet om hvorvidt organisationerne og deres behov så bliver bedre sikret, returneres det noget tankevækkende svar, '*Det tror jeg ikke*'.

Stigende dokumentationskrav modsvares med mere specialisering. Men dette medfører ikke en sikring af projektmaterialets kvalitet, hvorved det ligger lige for at spørge om hvorfor man så ikke stopper med at stille flere og flere krav - der alligevel ikke honoreres. Svaret er også her tankevækkende, '*hvordan kan man hoppe op af grøften, og turde være ude på det åbne land, hvor man i virkeligheden risikerer noget, men som måske er den eneste vej til at nå noget, og som er en anden vej end det vi landede i?*'

Det eskalerende element udtrykkes ved at, '*kravene til det afleverede er blevet meget, meget højere. Lige så snart én fx første gang afleverer detaljerede økonomiske beregninger til en konkurrence, det behøver ikke engang at være noget der er blevet bedt om, så tænker bygherren, nej hvor dejligt, så kan vi endelig se hvordan de kommer frem til økonomien. Så tænker man jo, næste gang vi laver en konkurrence så beder vi lige også om det*'. Problemet syntes at strække vidt, '*det er ikke kun i forhold til arkitekten eller konkurrencer, det er over hele udbudsagendaen, som måske er kørt rimelig meget af sporet*'. Og specialernes udbredelse syntes at være en del af problemet, '*På en eller anden måde er man også landet i en position hvor man er blevet et speciale, og sådan som byggeriets udvikling er blevet, er det blevet et mindre speciale blandt mange*'.

Specialets nødvendighed, i hvad der opleves som en kompleks situation, kompenseres, og for at få det bedste produkt i en konkurrencesituation: *'Så begynder man at se ud over sin egen faglighed'*. Hvilket resulterer i at man udvider kredsen af specialer, og, *'Man er nødt til at få kompenserende kompetencer ind'*.

Specialisering må ændre på synet på egen eller andres faglighed, hvilket jo ses hos bygherrens tidligere omtalte syn på hvad arkitekten tidligere var. Imidlertid kan samme specialisering efterlade en mangel, der bl.a. udtrykkes ved at, *'Bygherren håber måske at arkitekten stadig formår at holde sammen på det her, så det både bliver bygbart og økonomisk fornuftigt'*.

Men hvad er arkitekten i egne øjne? Konsensus syntes at være at, *'Arkitekterne vil gerne bygge for fremtiden'*, hvilket måske ikke adskiller sig fra så mange andre fag eller menneskers stræben; at sætte et mærke på livet. Mere præcist er det at, *'Vi har en enorm stor opgave som arkitekter med at formidle værdiskabelsen, at give billeder og ord på det som kan forstås'*.

For arkitekterne bliver denne kommunikationsevne i konkurrencesituationen relevant, for hvis, *'bygherren og vi ikke kan tale sammen [...] så bliver det også svært at skrive det rigtige konkurrenceprogram'*. En vigtig del af arkitekternes kompetence er derfor at kunne værdiformidle kvalitet, og sikre at dette slår igennem i konkurrencerne, men netop denne værdi er vanskelig at sætte ord på, da, *'Vi har glemt at fortælle det [...] vi kan ikke bruge de rigtige ord'*. Eller som det er refereret fra præsentationen af regeringens arkitekturpolitik, *'Tal så vi kan forstå det, I er gode, men vi kan ikke forstå jer!'*

Forestillingen om hvordan andre opfatter en selv, kan desuden fortælle en historie om egne værdier og problemer. Bygherren kan således mene at, *'Arkitekterne kritiserer bygherren for at lægge alt for meget vægt på det økonomiske, og at man ind imellem skulle slippe det økonomiske for at kunne få den rigtige kvalitet. [...] jeg tror at det er der det tit går galt, når man står med forskellige forståelser af hvad det egentlig er'*.

De forskellige forståelser er til dels nødvendige, da hver faggruppe netop har forskellige ansvarsområder. Men et fag ser naturligvis gerne, at andre fag både forstår en selv, samt bringer denne forståelse ind i et positivt samspil. *'Jeg syntes at man ind imellem hører de der tilkendegivelser at arkitekten er den eneste der kan se helhedsorienteret på tingene. De firmaer der arbejder med store komplekse projekter [...] har en mere pragmatiske tilgang, [...] men der er nogle mellem arkitekterne der har set at der er en ny arbejdsdeling'*.

Når forståelsen ikke er til stede, kan de grænseflader der sætter dagsordenen for samarbejdet skride, og andre rationaler kommer på dagsordenen, *'Vi er slemme til at sætte fordomme på hinanden, og der er en fordom omkring arkitekterne, at de sidder på deres egen stjerne og laver skøn arkitektur og så gør det ikke så meget hvad det koster.'* Denne fordom er måske ikke rationel, men afspejler alt andet den fordomsfulde eget værdisæt, *'Det gælder ikke for alle, men der er en eller anden grund til at den fordom er blevet etableret'*.

Når et projekt bliver uklart på et væsentligt område, så vægtes andre områder, for at sikre det første, *'Vi taler med en del bygherrer som har oplevet at projektøkonomien skrider, og det kan bygherrerne bare ikke leve med, og derfor holder de fast i nogle andre elementer for at sikre den parameter'*. Spørgsmålet er jo så om disse andre elementer skygger for diskussionen om hvad der er væsentligt! Et eksempel herpå er begrebet bygbarhed, der i denne kontekst ikke er direkte rettet mod et hensyn til bygningsarbejderen, men til projektets økonomiske holdbarhed, *'I forhold til den efterfølgende*

produktion og teknologiske tilretning til et projekt [...] vil man godt have en vis sikkerhed for at det kan lade sig gøre'.

Bygherren syntes sjældent at opleve 'rådgiverne der tager [byggesagen] på sig, og virkelig siger at; vi sørger for at dette lykkes i sidste ende og alle ting når sammen og spiller sammen både på processer og teknologier. Det findes måske ikke rigtigt i Danmark. Det er forsvundet eller faset ud'.

Hvilket så kan føre frem til forestillingen om, at hvis den anden side ændrer sig, vil der måske opstå en løsning på problemerne, *'Jeg har altid undret mig over hvorfor det var entreprenørerne der landede som dem der tager risikoen i byggeprojekterne. Hvorfor kom der aldrig et arkitektfirma, som sagde; det der, kan vi da også, og så er det os der indbyder alle de andre og kører hele byggeprocessen, og tager ansvaret for både tid, økonomi og kvalitet'.*

Bygherren og arkitekten er i konkurrencesituationen dybt afhængige af hinanden, og uagtet specialer, selvsyn og forståelse for grænser og værdier, er *'en konkurrence er et samarbejde'.*

5.4 Erfaringsopsamling

På spørgsmålet om hvorvidt der forelå nøgletal for konkurrenceområdet, var det typiske, og gennemgående, svar, *'Vi har ikke noget'.* Hvem der så kunne have viden for området, var lidt mere diffust, *'Jeg har jo en viden, der vil forsvinde hvis jeg dør'.* En årsag til den manglende opsamling af viden inden for tegnestuernes konkurrenceaktiviteter, blev angivet ved at, *'i Danmark er der tradition for mange små tegnestuer'.*

Tegnestuerne har naturligvis viden om egne aktiviteter, men den opsamles ikke centralt, trods ønsket herom, *'Vi har en stor viden om det (i forbindelse med klager over juryafgørelser) som vi mener Arkitektforeningen burde trække på'.* Når dette ikke sker, begrundes det med at, *'Arkitektforeningen holder så meget på det selv, og det er irriterende'.* og lidt mere skarpt sat op, *'Det er dødsdygt at de ikke udvikler denne institution (arkitektforeningen), vi vil gerne bidrage med viden og erfaring, men der er ikke hul igennem'.*

Bygherren foretager heller ikke en systematisk opsamling for området, men afholder, dog syntes det sporadisk, erfaringsopsamlingsmøder, omend følgende historie syntes at påpege et behov for systematisk opsamling, *'Så havde vi et erfaringsopsamlingsmøde efter den konkurrence, hvor alle deltagende rådgivere var inviteret [og] dommerkomiteen, jeg var bare tilhører. Og så var der én klog en der spurgte. Sig mig en gang, de her 3D modeller som vi lavede, brugte I dem. [...] og så sagde formanden for dommerkomiteen, hvilke 3D modeller?'*

Hvorfor byggeriet har vanskeligt ved denne disciplin, fik vi dog et enkelt svar på, *'Det var meget interessant i forhold til at se på virksomheder i helt andre brancher, hvordan de arbejder med åben innovation og stiller kompetencer op mod hinanden, hvad er det så der gør det svært i byggebranchen? Og det er vel netop det med at vi er udbudsbundet'.*

5.5 Udviklingsområder

Udviklingsområder, omhandler hvilke andre områder der kan have indflydelse på konkurrencesituationen. Det stigende dokumentationskrav har været åbenbart, og findes behandlet i afsnit 5.2 Konkurrencernes udvikling. Men i

søgen efter andre forhold valgte vi at fokusere på den teknologiske udvikling, henholdsvis vedr. diverse CAD og Render teknologier samt den for produktets (byggeriet) udvikling.

CAD-Teknologi

Teknologien opleves kun at spille en rolle i det omfang at *'... måden vi arbejder på har gjort det lettere at efterspørge mere detaljerede oplysninger, og det kan øge omkostningerne'*. Med andre ord understøtter teknologien netop den detaljerighed der af arkitekterne anses for at kunne forstyrre udviklingsrummet, samtidig med at det bliver dyrere. Dette understøttes af betragtningen, *'Hvis man har en omkostningsfuld aflevering med 3D modeller og bygherren trækker alt muligt ud i 2D, så er der et ressourceforbrug man bør spørge ind til'*.

Sagt kort om teknologiens anvendelse i konkurrencerne, *'BIM kan ikke bruges til ret meget'*. BIM begrebet anvendes ofte i faget, som synonym for den senere teknologi på området. Forholdet mellem, *'Arkitekterne arbejder med brug og smid væk, hvor bygherren måske ser det på en anden måde'*, og teknologien som et udpræget dokumentations- og præcisionsredskab, er måske et af problemerne, der accentueres i udsagnet *'de fleste er forskrækkede overfor det, hvad nu hvis det går galt. Fx mængderne der ikke passer'*.

Dette erkendes da også, når arkitekterne, *'i en sådan model kæmper alle de talentfulde unge [...] for at tingene kan måles korrekt, i stedet for at lave arkitektur. Det er spild, og modtageren brugte aldrig modellen, for de kunne ikke finde ud ad det'*. Indsatsen med et præcisionsredskab er i modstrid med situationen, men også med anvendelsen, *'Bygherren vil så gerne kunne gå rundt i modellerne, men det er en misforståelse, for så skulle hele projektet være gennemtegnet [...] Der er meget læring'*.

Teknologien anvendes alligevel i konkurrencerne, men opleves ikke at have forårsaget bedre konkurrencemateriale, *'det er blevet standardiseret og glossy'*, og, *'nogle gange er der balloner og hoppende børn, Ih, vi bor i paradiset. Og når man så skræller alt det af, er det faktisk ikke særlig god arkitektur'*. Der tales her om de renderinger teknologien frembringer, *'De billeder snyder en ukyndig rigtig meget'*, hvilket kan betyde at teknologien, *'kan forføre'*. Og resultatet er at, *'Vi bruger store ressourcer for at opfylde kravene'*.

Bygherren ser ligeledes teknologien som en parameter der har indflydelse, men ser stadig sig selv i starten af en udviklingskurve, *'Der er altså lang vej endnu før alle bygherrer står på samme niveau [som arkitekternes digitale anvendelse]. Nogle er godt rustet til at håndtere de digitale krav, men der er andre der har efterspurgt det, fordi de skulle, men de havde ingen anelse om hvad de skulle bruge det til. Så der var en ressource i projektet, der bare var totalt spildt'*.

Om teknologien så giver reel værdi, er lige så mere usikkert, *'enten er vi blevet talt til, eller har fået en forståelse fra nogle, at digitaliseringsværktøjerne gør det meget nemmere. Det er bare lige at knipse, så kan du aflevere energiberegninger, visualiseringer og alt muligt andet'*.

Og hvis man nu kan trække alt muligt ud af disse modeller, så kan bygherren vel forvente at det sker, *'det er jo smadder nemt, så det kan de i hvert fald også lige aflevere'*. Men grundlæggende set, er det ikke alle disse beregninger og muligheder teknologien giver, der er afgørende, *'det ikke er den bedste energiberegning der afgør hvilket projekt du kan lide'*. Det handler om trods alt om det gode projekt. Alligevel beder bygherren om digitale modeller

i afleveringen, men er *'ikke præcise nok for hvad vi skal bruge, for at vurdere'*, og konklusionen er derfor, *'Så vi beder nok om for meget'*.

Men arkitektvirksomhederne er selv medvirkende, når, *'de afleverer fuldstændig detaljeret, de har tegnet parkeringskældre, og rumnumre og har regnet ud at der er tilstrækkelig med handicaptolletter og regnet arealer på brutto/netto og sådan noget. Hvor man så siger, fuck! Her gør man sig umage for at sørge for at arkitekterne, eller dem som deltager, ikke behøver at aflevere alt det her'*. Hvilket viser at her er en bygherre, der ikke ønsker at bede om for meget.

Det afgørende syntes abstraktionsniveauet for det leverede, *'man skal lave en elektronisk papmodel, i virkeligheden er det det du skal lave. Og den er rigtig svær for arkitekterne at komme fra, for de syntes de skal lave de store. Nej, lav din visualisering som du nu syntes, men det vi skal bruge for at lave vores beregninger er altså bare en papmodel'*. Omtalte beregninger er bygherre beregninger for arealer, på et simpelt funktionsniveau.

Såvel bygherre som arkitekter står foran en teknologi der kan en masse, men som ikke altid anvendes efter hensigten, *'Så der er meget lang vej igen i branchen før det er noget som alle syntes. Tilsvarende med visualiseringer, der ser det jo fantastisk ud, og der kan vi se at de kan aflevere noget der ser fuldstændig færdigt ud. Og der er nogle der har rigtig mange ressourcer til at lave visualiseringer, og der tænker jeg der er sådan lidt: Der er nok nogle foregangsmænd i den her branche, der har rigtig meget billig arbejdskraft til at lave sådan noget'*. Så på spørgsmålet om arkitekterne selv er med til at hæve dokumentationskravene, er svaret, *'I udpræget grad!'*

Byggeteknologi

Byggeriet er blevet mere installationstungt, byggeskikken er forsvundet og byggeprocessen er under ændring. Men har dette fundet vej ned til afvikling af konkurrencerne? *'Så bygger du jo huse nu, der er så tekniske at man snart ikke kan kalde det for huse mere, hvor nogle andre discipliner kommer ind og bliver rigtig, rigtig, vigtige'*.

Disse andre discipliner må nødvendigvis være repræsenteret i de tidlige faser, og så *'bliver ingeniørerne nok vigtigere i konkurrencen end tidligere'*. Forklaringen herpå, er at finde i at, *'man kan ikke bare få en arkitekt til at tegne et hus, og så bagefter få en ingeniør til at putte et eller andet teknik [...] ind i'*.

For resultatet, det byggede, kan det betyde at, *'al det teknik og alle de krav som vi stiller til energi og det ene med det andet, det betyder at husene kommer til at se rigtig ens ud'*. Hvilket i sin yderste konsekvens må rejse spørgsmålet om, hvad der blive konkurreret på.

Med disse ændringer, må arkitektuddannelsen have betydning, men, *'Jeg tror ikke at du på arkitektskoles lærer specielt meget om hvordan du tænker ingeniørdiscipliner med, og hvordan du tænker konstruktioner med og bygbarhed, og alle sådan nogle praktiske ting med'*. Hvormed vi kommer tilbage til specialiseringen, fordi på uddannelsen, *'tænker man stadig meget på hvordan man arbejder med helheder, med det overordnede og med funktioner og med at tænke indefra og ud. Og det tror jeg også er nødvendigt at nogle fastholder det som det vigtige'*.

Prisen for specialisering er ikke kun manglende viden på andre områder, men også overraskelsen over at blive færdig, *'Jeg tror at arkitekterne ram-*

mer den virkelige verden virkelig hårdt når de kommer ud fra skolerne, hårdere end ingeniører gør'.

6 Udviklingstemaer

6.1 Litteratur

Den gennemgåede litteratur der belyser arkitektkonkurrenceinstitutionen er blevet opdelt i fire emner der er gennemgået i rapporten kap 4., nemlig arkitektkonkurrencens formål, arkitektkonkurrenceformer, konkurrenceprocessen og parterne i arkitektkonkurrencer.

De fremkomne felter var tænkt parret med de i interviewene fundne efterspurgte indsatsområder, hvorved der kunne der skabes en matrix, hvor parternes efterspurgte behov blev matchet mod litteraturens hovedgrupper, og således afsløre om et eller flere områder var, eller ikke var behandlet i litteraturen, og i givet fald undersøge om det var muligt at sætte en faktor på denne match, der afspejler graden af litteraturens behandling af et felt, sammenstemme med parternes udtalte og aktuelle behov.

Hvor projektet tog udgangspunkt i at formulere en række indsatsområder fra de tidligere afholdte seminarer mellem bygherren og arkitekterne, og berige disse gennem interviewene, blev det hurtigt klart at bygherre og arkitekter allerede havde taget indledende skridt til at formulere 10 problemstillinger, der afspejler fagenes nuværende behov. Som følge deraf blev den oprindelige liste af indsatsområder, fra seminarerne, erstattet med en liste der tog udgangspunkt i 10 formulerede problemstillinger. Denne nye liste blev bearbejdet, primært gennem en udbygning fra interviewene.

Tabel 2. De 10 problemstillinger i kort form.

10 problemstillinger	Problemfelt	Kort ord
Konkurrencecharter	De fælles holdninger til værdiskabende processer, der kan medvirke til at optimere konkurrenceforløbet	Værdiskabende processer
Før-program processer	Det strategiske arbejde i de tidlige processer	Strategisk arbejde
Guide til valg af konkurrenceformer	Konkurrenceformers anvendelse i specifikke projekttyper	Strategisk arbejde
Udvælgelse af rådgivere	Samarbejdet i konkurrencer i alle led	Samarbejde
Fælles sprog om kvalitet i byggeprocesser	Kvalitetsforståelse og forskellige fagsprog	Faglig kvalitet
Udvikling af konkurrence-skabeloner	Ressourceforbruget i afleveringsforretningen	Ressourceforbrug
Et godt konkurrenceprogram	Kvaliteten i konkurrenceprogrammer	Proceskvalitet
Læringskultur	Erfaringsopsamling	Erfaringsopsamling
Publikationer med cases	Erfaringsopsamling	Erfaringsopsamling
Årlig konkurrenceevent	Fælles faglig identitet	Faglig kvalitet

De 10 problemformuleringer i matrix

Bygherrens og arkitekternes fælles problemformuleringsarbejde peger på faktiske initiativer og resultater. I tabel 2 er de enkelte punkters kerneproblem fremhævet, og med en kort beskrivelse af hvordan nærværende arbejde har konverteret de enkelte punkter ind til et kerneområde. Disse kernefelter er indsat i tabel 3, og relateret til litteraturrebriceringen. Hvor der er tale om enslydende kerneproblemfelter, optræde disse kun som enkelt række i tabellen, hvilket gælder for 'Strategisk arbejde', 'Faglig kvalitet' og 'Erfaringsopsamling'

Tabellen anvender fire farvekoder, der indikerer omfanget af litteraturens behandling af problemområdet. Jo stærkere farve, jo mere er emnet behandlet.

Tabel 3. Matrix der viser fagenes nuværende behov og den litteraturgruppe hvori emnet kan findes behandlet. Rød: bredt behandlet i litteraturen, Orange: middeldækning i litteraturen, Lyserød: kun behandlet i enkelte referencer, Hvid: er der ikke fundet dækning for at rubricere.

	Konkurrence formål	Konkurrence formerne	Processen	Parterne
Værdiskabende processer	Orange	Orange	Orange	Lyserød
Strategisk arbejde	Orange	Lyserød	Orange	Orange
Samarbejde	Lyserød	Orange	Lyserød	Lyserød
Faglig kvalitet	Rød	Lyserød	Rød	Lyserød
Ressourceforbrug	Lyserød	Lyserød	Orange	Lyserød
Proceskvalitet	Lyserød	Hvid	Orange	Lyserød
Erfaringsopsamling	Lyserød	Lyserød	Lyserød	Lyserød

6.2 Opsummering af interview

Konkurrenceformålet

For såvel bygherre som arkitekt er konkurrenceformålet at finde det bedste projekt. Men med henvisning til arkitektens problemer med at sætte ord på værdibegrebet, stigende kompleksitet, detaljestyrede dagsordner, samt udviklingen indenfor byggeteknologien, er 'det bedste projekt' en vanskelig størrelse at forstå. Hvis bygherren i ethvert nyt projekt, skal sætte en definerende dagsorden for det bedste, får denne behov for et udviklingsrum af samme dimension som arkitektens.

Konkurrenceformålet må fastholdes, men for bedre at understøtte dette, anbefales det at opsamling af erfaringer (se nedenfor) har et særligt fokus på konkurrenceformålet i forhold til det byggede resultat.

Konkurrencernes udvikling

Konkurrenceudviklingen følger den markedsudvikling den er underlagt. Det fornuftigt at fastholde de to grundtyper, hvorpå andre typer kan tage udgangspunkt.

To-trins konkurrencen, hvor første trin er idekonkurrencen anbefales undersøgt nærmere, idet arkitekternes argumentation ikke fremstår entydigt.

Bedømmelserne sker på et stadigt mere omfangsrigt materiale, der ikke står i et fornuftigt forhold til opgaven. Bygherren må blive mere klar på behovet for at materialet leveres i et brugbart abstraktionsniveau, og arkitekterne bør afholde sig fra at konkurrere på detaljer og forførelse, der ikke står i sammenhæng med ønsket om at bygge for fremtiden. De arkitekter der således konkurrerer på detaljerighed og renderinger, i ønsket om at vinde opgaven, er medvirkende til kvalitetstab.

Parternes rolle

Bygherrer og arkitekten har allerede taget initiativer til at afklare deres fælles snitflader. Dette arbejde anbefales at styrkes, således at fællesmængden forener deres specialer fremfor at konfrontere. For arkitekterne anbefales det at arbejde med en klarere formulering af værdibegrebet.

Erfaringsopsamling

Der bør foretages en systematisk erfaringsopsamling. Dette arbejde anbefales at tage udgangspunkt i en udredning i hvilke nøgletal begge parter kan få gavn af, samt et estimat af procedureerne for datafremskaffelsen.

Udviklingsområder

Niveauet af de digitale krav bør målrettes mere præcist for arkitektkonkurrencerne. Eksempelvis bør rådgivernes arbejde med informationsniveaubegrebet udskilles herfra, da disse understøtter et projekteringsrational.

Forholdet mellem installationstyngde samt den politiske dagsordens indflydelse på det byggede, anbefales undersøgt yderligere.

7 Perspektivering

Forslag til særlige indsatsområder

De problemområder vi har udledt af interviewene, og i forbindelse med litteraturgennemgangen, er søgt samlet i emner der betragtes som væsentlige, og som anbefales at udmøntes i indsatser, der hviler på parternes fælles strategiske overvejelser.

Erfaringsopsamling

Gennem såvel litteraturudredningen (se tabel 3) som interviewene er særlig en systematisk erfaringsopsamling et område, der ikke er dækket. Der foretages ikke en systematisk erfaringsopsamling indenfor feltet arkitektkonkurrencer, og når der i interviewene tales om tendenser i tiden, er tendensen måske byggeriets store fokus på det enkelte projekt, hvilket alt andet lige er en størrelse med en kort horisont i forhold til erfaringsopsamling.

Formålet med erfaringsopsamlingen er at binde det byggede sammen med det fremtidige ønskede, for derved at få bundet den sløjfe mellem start og slut, som byggeriet så længe har savnet.

En erfaringsopsamling bør sigte på at indeholde standardnøgletal for antal gennemførte konkurrencer, omkostninger, omfang, typer etc. Disse nøgletal vil kunne afdække forespørgsler angående den processuelle afvikling af konkurrencerne. Imidlertid bør der også foretages en erfaringsopsamling på produktsiden, med det formål at afdække, om konkurrenceresultatets aftagere fik hvad de ønskede, og derved at give disse aftagere mulighed for at besvare spørgsmålet om, hvorvidt de så også ønskede det rigtige.

Konkurrenceformålet

Både i den gennemgåede litteratur og i interviewene er det tydeligt, at arkitektkonkurrencen har flere formål – dels at finde den bedste løsning og dels at være et redskab for henholdsvis at udbyde og få opgaver. Dette er to forskellige formål, som kan indebære forskellige værdiforståelser. Hvordan disse to værdiforståelser fungerer sammen i praksis synes ikke at være belyst i litteraturen.

Værdi er en relativ størrelse, hvorfor dette må stå på en forståelse af, hvad der er mere eller mindre værdi end andet. En sådan forståelse er grundlæggende set en vedtagelse og kan være en byggeskik, en teori eller andet, hvorom der er konsensus. Er udgangspunktet for værdifastsættelser, at ingen målbare værdier er mere sande end andre, kan der ikke opstå konsensus om et særligt arkitektonisk værdibegreb.

Arkitekterne anvender konkurrencerne som et løbende udviklingsrum for egen faglighed, og skal dette rum bevares, er det nødvendigt at udbrede forståelsen for, hvad dette indebærer, og på hvilket værdigrundlag det står.

Hvad angår den faglige kvalitet, er diskussion herom højt dækket i litteraturen, og som en relativ størrelse må det forventes at være en stadig løbende diskussion. Imidlertid er konkurrenceformålet i henhold til det værdiskabende særlig væsentligt, når parterne omkring konkurrencerne er placeret i en udvikling med professionalisering og specialisering.

Konkurrencernes udvikling

De to grundlæggende konkurrencetyper henholdsvis den åbne og den indbudte konkurrence influerer på processerne og kan påvirke resultatet.

Om en given konkurrencetype påvirker et resultat kan kun efterspørges, hvis dette sker i henhold til en forståelig værdiramme. Hvis resultatet alene er 'et bygget hus', vil en forståelse af hvilken konkurrencetype der er bedst til jobbet, alene hvile på eksempelvis pris, komponentlevetid og lignende. Dette skal ikke underkendes, men kan på den anden side ikke være tilfredsstillende for en særlig arkitektonisk vinkel.

En forståelse af konkurrencetypernes egnethed, eksempelvis i en sat typologi, skal derfor indbefatte de værdiparametre, der definerer det arkitektoniske fagområde, hvilket peger tilbage på ovenstående betragtninger i konkurrenceformålet. Faget må selv sætte disse parametre op, men de vil indeholde overvejelser omkring byggeriets funktionalitet, brugernes tilfredshed, byggeriets kontekst mv.

Konkurrenceformernes udvikling bør sideløbende hermed have fokus på ressourceforbruget og få sat dette i forhold til det opnåede.

Gennemførelse af konkurrencer

Arkitekter og bygherrer arbejder på forskellige abstraktionsniveauer, hvilket er sammenhængende med forskelle i deres opgaver.

Det abstraktionsniveau hvormed konkurrencer gennemføres skal defineres med betydelig større sikkerhed end for nuværende og skal ikke forveksles med de informationsniveauer, der pt. cirkulerer i periferien. Forskellen mellem faggruppernes behov for, samt anvendelse af, abstraktionsniveauer må anses for at være en medvirkende årsag til stigende dokumentationskrav samt større tidsforbrug i forbindelse med konkurrencer. De anvendte og kommunikerede abstraktionsniveauer skal stå i sammenhæng med konkurrenceprojektets opgaveafklaring.

Konkurrencens resultat afspejler en vision for et kommende byggeri, hvilket pr. tradition sker ved grafiske afbildninger. Disse understøttes af en serie af beregninger og beskrivelser, der, afhængig af projektet, alt andet lige skal sikre projektets bygbarhed.

Båret af ideen om at beslutninger er billigst tidligt i processen, stiger kravet til det datagrundlag, hvorpå beslutningerne netop skal tages, og derved opstår der en risiko for, at starten på et projekt udvikler sig til at skulle tilgodese spørgsmål, der ret beset først kan stilles senere i processen.

Spørgsmålet er derfor i hvilket abstraktionsniveau i konkurrencetidsrammen, givne spørgsmål både kan stilles og besvares. Herunder ikke mindst de parametre der indgår i de arkitektoniske værdier, eksempelvis hvordan en funktionalitet kan efterspørges og besvares tilfredsstillende.

Parterne i processen

Bygherren er i dag ofte en repræsentant for en større organisation, som dermed skal formidle organisationens overordnede mål og brugernes/slutbrugernes konkrete ønske og behov. Hvordan håndteres denne rolle, og hvordan skabes der her grundlag for beslutningerne i løbet af konkurrenceprocessen?

Forslagsgiverne er ofte konsortier, hvor flere fagligheder er repræsenteret. Hvordan kommer disse forskellige fagligheder i spil, så de beriger hinanden i en proces, der har store krav til leverancer og korte tidsfrister?

8 Referencer

- Andersson, Jonas E ; Bloxham Zettersten, Gerd; Rönn, Magnus (2013). *Architectural competitions - histories and practice*, arçplan, Skolan för arkitektur och samhällsbyggnad (ABE), Arkitektur ; KTH, Skolan för arkitektur och samhällsbyggnad (ABE), Arkitektur, Hamburgsund: Rio Kulturkooperativ & KTH.
- Bertelsen, Niels Haldor (2004). *3D-visualisering i arkitektkonkurrencer: interview af fag- og lægdommere og forslag til fremtidige målsætninger*, (By og Byg dokumentation 063), Statens Byggeforskningsinstitut.
- Bjerg, Theo (2002). *Arkitektkonkurrencen som fænomen*, Kunstakademiets Arkitektsskole.
- By- og Boligministeriet (2000). *Dobbelt værdi til halv pris – på vej mod målet. Resumé af temagruppernes slutrapporter og temaprodukter*. Projekt Hus.
- Cold, Birgit (1989). *Om arkitektur og kvalitet*. Tidsskrift for arkitekturforskning, NO 1-2.
- Danske Arkitekters Landsforbund/Akademisk Arkitektforening (1997). *Arkitektkonkurrencer: hvordan tilrettelægges en konkurrence?: hvordan udformes programmet: hvilke konkurrenceformer?: hvor lang tid tager det?*
- DAL / AA (2002). *Registrant arkitektkonkurrencer 1993 – 2001*.
- EF (2006). *Europaparlamentets og rådets direktiv 2006/123/EF af 12. december 2006 om tjenesteydelser i det indre marked*. Den Europæiske Unions Tidende.
- Erhvervs- og Vækstministeriet (2011). *Bekendtgørelse om fremgangsmåderne ved indgåelse af offentlige varekøbskontrakter, offentlige tjenesteydelseskontrakter og offentlige bygge- og anlægskontrakter*. Retsinformation.dk
- EØF (1992). *Rådets direktiv 92/50/EØF af 18. juni 1992 om samordning af fremgangsmåderne ved indgåelse af offentlige tjenesteydelsesaftaler*. Europæiske Økonomiske Fællesskaber.
- FRI og Danske Ark (2012) *Gode råd om udbud*
- Haan, Hilde de, and Haagsma, Ids (1988) .*Architects in competition : international architectural competitions of the last 200 years*, Thames and Hudson.
- Kazemian, Reza; Rönn, Magnus; Svensson, Charlotte (2005). *Jämförande analys av arkitektävlingar : Erfarenheter från tre nordiska länder*, TRITA-ARK Forskningspublikationer ; 2005:3, KTH.
- Kazemian, Reza (2009). *Design Interactivity and Communicative Quality Judgment versus Urban Design Competition - A Design Methodology Statement I*: Nordisk Arkitekturforskning, nr. 2/3.
- Kazemian, Reza ; Rönn, Magnus (2009). *Finnish architectural competitions: structure, criteria and judgement process*, Building Research & Information, 2009, Vol.37(2), p.176-186, Routledge.
- Kreiner, Kristian (2007¹). *Strategic Choices in Unknowable Worlds*.
- Kreiner, Kristian. (2007²). *Constructing the Client in Architectural Competitions*.

- Kreiner, Kristian og Gorm (2009). *Prækvalificering til arkitektkonkurrencer i Danmark. Del2: Arkitekternes perspektiv og erfaringer.*
- Kreiner, Kristian og Gorm (2008). *Prækvalificering til arkitektkonkurrencer i Danmark. Del1: Bygherrerens perspektiv og erfaringer.*
- Kreiner, Kristian (2009). *Architectural Competitions - Empirical Observations and Strategic Implications for Architectural Firms.* I: Nordisk Arkitekturforskning, nr. 2/3, s. 37-51.
- Kristian Kreiner og Peter Holm Jacobsen i samarbejde med Daniel Toft Jensen (2013). *Dialog og konkurrence: eksperimenter med nye arkitektkonkurrenceformer,* Nyt fra Samfundsvidenskaberne.
- Larsen, L. (1994) *Registrant: Arkitektkonkurrencer 1982-1992* Akademisk Arkitektforening, AA; Danske Arkitekters Landsforbund, DAL, København
- Larson, Magali Safatti (1994). *Architectural competitions as discursive events.*
- Lipstadt, Helene (2003). *Can 'art professions' be Bourdieuan fields of cultural production? The case of the architecture competition.*
- Lipstadt, Helene (2009) *Experimenting with The Experimental Tradition, 1989-2009* I: Nordisk Arkitekturforskning, nr. 2/3, s. 9-22
- Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter (2013). *Bekendtgørelse om anvendelse af informations- og kommunikationsteknologi (IKT) i alment byggeri.* Lokaliseret 20140407 på <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=144517>
- Nevald, Lars (2010). *Fra PAR til DANSKE ARK,* Arkitekten, oktober 2010.
- Overgaard, Flemming (2012). *Paradokser i byggeriets tidlige faser.*
- Regeringen (2007). *Arkitektturnation Danmark. Rammer for liv – rammer for vækst.* Dansk arkitekturpolitik 2007.
- Rustad, Reidunn (2009). *What is Contemporary Architecture?* I: Nordisk Arkitekturforskning, nr. 2/3, s. 142-150.
- Rönn, Magnus ; Kazemian, Reza (2007). *Key concepts, Criteria and Quality Judgment in Architecture: arc•plan,* Skolan för arkitektur och samhällsbyggnad (ABE) ; KTH, The Nordic Conference: Beyond Dichotomies, August 16-18, 2007, 2007, pp. 1-21 Stockholm: KTH Royal Institute of Technology.
- Rönn, Magnus, (2009). *Judgment in the Architectural Competition* I: Nordisk Arkitekturforskning, nr. 2/3, s. 52-67.
- Rönn, Magnus; Kazemian, Reza; Andersson, Jonas E. (2010) *The architectural competition, Research inquiries and experiences,* Stockholm : Axl Books.
- Rönn, Magnus (2010). *Expertise and judgment in architectural competitions: A theory for assessing architecture quality,* KTH, Skolan för arkitektur och samhällsbyggnad (ABE), International Conference: Constructions Matters, Copenhagen Business School, 5-7 May 2010.
- Rönn, Magnus (2010). *Kritik, bedömning och beslut i arkitektur och stadsbyggnad – hur vinnare utses i arkitekturtävlingar.* GRI- rapport 2010:3, Gothenburg Research Institute
- Rönn, Magnus (2011). *Architectural Policies, Regulation and Jury Dilemmas in Architectural Competitions,* The architectural Competition: Research Inquiries and Experiences, pp.127-152.
- Rönn, Magnus (2011). *Architectural quality in competitions. A dialogue based assessment of design proposals,* FORMakademisk, Vol.4(1).

Rönn, Magnus (2012). *The prequalified competition: how are architects appointed to invited competitions?* arc•plan, Skolan för arkitektur och samhällsbyggnad (ABE), Arkitektur; KTH, The Gothenburg Public Management Seminar, 15-16 November, 2011, 2012 Stockholm: KTH Royal Institute of Technology.

Schmiedeknecht, Torsten (2009). *Routine and Exceptional Competition Practice in Germany as Published in Wettbewerbe Aktuell I*: Nordisk Arkitekturforskning, nr. 2/3, s. 151-165.

Svensson, Charlotte (2008). *Arkitektävlingar: om konsten att hitta en vinnare*, Trita-ARK, Akademisk avhandling; 2008:3, KTH Arkitektur och samhällsbyggnad.

Svensson, Charlotte, (2009), *Speaking of Architecture*, Nordisk Arkitekturforskning, nr. 2/3, s. 94-107.

Sørensen, Nils Lykke (2004). *Digital visualisering i udbygning af Roskilde Universitetscenter, (By og byg dokumentation 062)*, Statens Byggeforskningsinstitut.

Toppenberg (2011). Indlæg ved temamøde om arkitektkonkurrencer i Bygherreforeningen 26.04.2011, Bygherreforeningen og Arkitektforeningen.

Tostrup, Elisabeth (1996) *Architecture and rhetoric, Text and design in architectural competitions, Oslo 1939-90*, Arkitektthøgskolan i Oslo, AHO Oslo.

Tostrup, Elisabeth (2009). *Tracing Competition Rhetoric I*: Nordisk Arkitekturforskning, nr. 2/3, s. 23-36.

Stang Våland, Marianne, (2009). *End User Participation as an Input to Shape the Brief in Architectural Competitions - A Threefold TransLation Process I*: Nordisk Arkitekturforskning, nr. 2/3, s. 108-122.

Wiberg, Pia. (2013). *Rum til udvikling*, i Bidrag til en ny dansk arkitekturpolitik, Arkitekten særtryk 6, 2013.

Zettersten Bloxham, Gerd (2007). Political behaviour and architectonic vision: two Swedish / Danish processes in contemporary public architecture, Chalmers Tekniska Högskola, CTH, Institutionen för Arkitektur, Göteborg : Chalmers Tekniska Högskola.

Interviewpersoner

- Pia Wiberg – Formand Danske Ark
- Henrik Bang – Direktør for Bygherreforeningen
- Hanne Ullum – Udviklingschef bygherreforeningen
- Jesper Kock - Daglig leder af Arkitektforeningens Konkurrenceafdeling
- Natalie Mossin, Formand for Arkitektforeningen
- Mette Carstad, Kontorchef, Bygningsstyrelsen

Denne rapport præsenterer resultaterne af en undersøgelse af arkitektkonkurrencer som institution. Undersøgelsen er gennemført ved en kombination af litteraturstudier og interview med personer tæt på konkurrencerne. Undersøgelsen er tilrettelagt som et forstudium, der dels skal give et aktuelt overblik over feltet, dels skal afdække behovet for yderligere forskning. Rapporten henvender sig både til bygherrer som rekvirenter og praktiserende arkitekter som leverandører på konkurrenceområdet. Endvidere henvender rapporten sig til forskersamfundet samt rekvirenter af forskning.

1. udgave, 2014
ISBN 978-87-563-1639-2